

SAVJET ZA REVIZIJU PROSTORNOG PLANA CRNE GORE

Podgorica, 09.03.2025.godine

10.03.2025				
Opis posla	Priglasilo	Priglasilo	Priglasilo	Priglasilo
04-332/25-	97/36			

MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE

Na osnovu Odluke o imenovanju Savjeta za reviziju Prostornog plana Crne Gore ("Službeni list Crne Gore", br. 048/22 od 29.04.2022, 129/22 od 25.11.2022, 068/23 od 05.07.2023, 113/24 od 27.11.2024), Savjet daje:

MIŠLJENJE NA
PREDLOG PROSTORNOG PLANA CRNE GORE DO 2040. GODINE

OPŠTI DIO:

Predmet: PROSTORNI PLAN CRNE GORE
Naručilac: VLADA CRNE GORE
Obrađivač: MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA
I DRŽAVNE IMOVINE
Rukovodilac izrade: SVETLANA JOVANOVIĆ, DIPL. PR. PLANER
Faza: PREDLOG PLANA
Datum: FEBRUAR 2025. GOD.

NALAZ

Nakon uvida u Predlog Prostornog plana Crne Gore do 2040.godine, daju se sljedeća mišljenja članova Savjeta za reviziju, po redoslijedu kako je to definisano Odlukom o imenovanju Savjeta za reviziju Prostornog plana Crne Gore ("Službeni list Crne Gore", br. 048/22 od 29.04.2022., 129/22 od 25.11.2022, 068/23 od 05.07.2023, 113/24 od 27.11.2024):

1. MIŠLJENJE – OPŠTI OSVRT

Proces izrade Prostornog plana Crne Gore predstavlja izuzetno kompleksan poduhvat, koji je pripreman i formiran kroz višegodišnji period. Rezultirao je izradom završnog dokumenta Predloga plana (koji utvrđuje Vlada Crne Gore i donosi Skupština Crne Gore), koji bi trebao da predstavlja osnovu i okvir, kako za planiranje i uređenje prostora Crne Gore, tako i za plansko tretiranje ukupnog razvoja.

Značajan doprinos kvalitetu dokumenta dao je Savjet za reviziju, čiji članovi su aktivno bili uključeni u proces izrade plana kroz davanje stručnih mišljenja na sve faze u izradi plana. Članovi Savjeta za reviziju su i kroz dostavljena mišljenja na Predlog plana uzeli učešće i doprinijeli unaprjeđenju kvaliteta dokumenta.

Na kraju čini se opravdanim iskazati uvjerenje da će Obrađivač plana uložiti napor i korigovati Predlog plana u skladu sa mišljenjima koja su dostavljena od članova Savjeta za reviziju, u cilju što adekvatnijeg konačnog formiranja ovog planskog dokumenta od izuzetnog značaja za sveukupni razvoj Crne Gore.

2. MIŠLJENJE – GENERALNI OSVRT, ZAKONODAVSTVO, PROSTORNO PLANIRANJE, ARHITEKTURA, TEHNIČKA OBRADA

Postupak izrade Prostornog Plana Crne Gore proveden je u suglasju sa *Zakonom o planiranju prostora* Crne Gore, a sam pisani i kartografski dio Plana izrađen je u skladu s *Pravilnikom o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta*. Nakon provedene javne rasprave i više javnih izlaganja po Općinama Rukovoditeljica izrade PPCG mr. Svetlana Jovanović, dipl. prostorni planer, zajedno sa članovima stručnog tima na izradi PPCG pregledala je sve do sada pristigle primjedbe, prijedloge i zahtjeve fizičkih i pravnih osoba i pripremila odgovore na njih.

Istovremeno s pripremom odgovora na do sada pristigle primjedbe, prijedloge i zahtjeve fizičkih i pravnih osoba, izvršene su odgovarajuće izmjene u pisanom i kartografskom dijelu PPCG. Međutim, do danas nisu stigla neka od najvažnijih očitovanja vezana za promet na državnoj razini, jer se još uvijek čekaju rezultati vrednovanja varijanti u okviru Idejnih rješenja, a čiju izradu organizira „Monteput“ d.o.o., kao i očitovanja nekih Općina i institucija. Njihova mišljenja i prijedlozi su svakako važni u izradi državnog strateškog prostorno-planskog dokumenta. Predlažem da ih Rukovoditeljica još jednom kontaktira i zatraži očitovanje do krajnjeg roka za prijem istih do 14. veljače (februara) 2025. kako bi se moguće izmjene i dopune pisanog i kartografskog dijela Plana mogle uraditi do zaključno 28. veljače (februara) 2025. g.

Ono što bih svakako preporučio planerskom timu je da razradi i ugradi u Prijedlog Prostornog plana Crne Gore neku vrstu smjernica za utvrđivanje površina građevnih područja naselja u odnosu na broj stanovnika pojedinog naselja (dosadašnja i planirana demografska kretanja), vrstu naselja (naselje ruralnog ili gradskog obilježja), položaj naselja (naselja na obali, središnjem ili planinskom dijelu Crne Gore) te nužnost provjere stvarne izgrađenosti do sada planiranih GPN-ova u važećim prostornim planovima Opština.

Širenje (povećanje građevnog područja naselja treba pratiti i odgovarajuće planiranje i poboljšanje kako prometne mreže, tako i ostalih infrastrukturnih sustava, a što je već ugrađeno u Prijedlog Prostornog plana Crne Gore nakon obrađenih svih do sada pristiglih prijedloga, primjedbi i zahtjeva sudionika u javnoj raspravi.

Po završetku unošenja prihvaćenih i djelomično prihvaćenih primjedbi, prijedloga i zahtjeva fizičkih i pravnih osoba (institucija na lokalnoj i državnoj razini) u pisani i kartografski dio PPCG treba svakako provesti završnu lekturu i korekturu pisanog dijela PPCG te provesti jednoobrazni prijelom stranica teksta s ujednačenim grafičkim prikazima u samom tekstu. Način korištenja slikovnog prikaza u cijelom dokumentu (sva tri poglavlja) treba biti ujednačen kao i prikaz područja Crne Gore - kopneni i vodni (morski i jezerski).

Načelno sam suglasan s prijedlogom PPCG, ali je za utvrđivanje završnog prijedloga

Plana (prema Zakonom propisanoj proceduri) potrebno sačekati završna Mišljenja i Suglasnosti određenih ustanova kao i završna usmjerenja za važna prometna rješenja. Tek tada će se po potrebi izvršiti završne dopune u pisanom i kartografskom dijelu PPCG i pristupiti završnoj lekturi, korekturi i prijelomu teksta.

Tek tako pripremljen Prijedlog Prostornog plana Crne Gore do 2040 mogao bi se proslijediti u Crnogorsku Skupštinu na usvajanje.

3. MIŠLJENJE – OBLAST URBANIZAM I ARHITEKTURA I GENERALNI OSVRT

Uzimajući u obzir kompleksnost cjelokupnog dosadašnjeg procesa izrade Prostornog plana Crne Gore, te vremenski period koji je posvećen izradi predmetnog Plana, ali i odgovora obrađivača Plana na primjedbe, sugestije, zahtjeve raznolikih činilaca u ovom procesu, mišljenja sam da je predlog PPCG urađen kvalitetno, uprkos brojnim izazovima i nedovoljno preciznim ulaznim podacima i podlogama, koji je Obradivač Plana imao na raspolaganju.

Predlog PPCG sačinjen je u skladu sa nacionalnom Zakonskom regulativom, metodologijom i pravilima struke, usklađen sa *Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata* i *Pravilnikom o metodologiji izrade planskog dokumenta i bližem načinu organizacije prethodnog učešća javnosti* (Službeni list Crne Gore br. 088/17), član 13.

U skladu sa prethodnim, dajem pozitivno mišljenje na Predlog Prostornog plana Crne Gore do 2040. i predlažem nastavak dalje procedure.

4. MIŠLJENJE – OBLAST PROSTORNO PLANIRANJE I EKOLOŠKO PLANIRANJE

Nemam komentara na Predlog PPCG do 2040.godine.

5. MIŠLJENJE – OBLAST EKONOMIJA, EKONOMSKO-TRŽIŠNA PROJEKCIJA, DEMOGRAFIJA I ZEMLJIŠNA POLITIKA

Može se konstatovati da je oblast privrede u Predlogu PPCG kvalitetno obrađena, da racionalno sagledava potencijale i resurse u ovoj oblasti, te da je njen razvoj ključan za ostvarivanje ostalih planskih rešenja u okviru vremenskog perioda do 2040.godine.

Ekonomski razvoj Crne Gore baziran na scenariju "Odgovoran i uravnotežen razvoj, prosperitetna, ekonomski, socijalno i ekološki razvijena Crna Gora" to će i budući razvoj privrede podrazumijevati razvoj koji se potpuno oslanja na korišćenje vlastitih konkurentskih prednosti. Ovaj scenario razvoja je baziran na primjeni novih znanja, tehnološkim inovacijama, stvaranju novih proizvoda i diversifikaciji usluga u ukupnom privrednom razvoju.

Realizacija ovog scenarija razvoja mora biti praćena snažnom investicionom i institucionalnom podrškom države, kroz odgovarajuće podsticaje i institucionalnu podršku za ispunjavanje uslova i korišćenje međunarodnih grantova.

Primjena planskih mjera ovog scenarija razvoja, rezultira povećanjem obima privredne proizvodnje, a što je najvažnije očuvanjem i razvojem svih regiona, zadržavanjem stanovništva kroz uspostavljanje primjerenih uslova privređivanja i življenja, što je jedini način za uspostavljanje uravnoteženog razvoja na cijeloj teritoriji države.

U samom dokumentu su date preporuke u smislu važnosti diverzifikacije proizvodnje kao ključne pretpostavke za dalji održivi ekonomski razvoj, a posebno je istaknut značaj prerađivačke industrije i potreba obezbjeđenja adekvatnih lokacija za njen razvoj. Za očekivati je da kako centralna tako i lokalne vlasti prepoznaju važnost razvoja prerađivačke industrije u cilju povećanja zaposlenosti, a posledično i poboljšanja demografske slike naročito u sjevernom regionu.

Kao glavni ciljevi Industrijske politike Crne Gore dati su povećanje učešća industrije u BDP, povećanje broja zaposlenih i sektoru industrije te povećanje učešća industrije u ukupnom izvozu.

Takodje, istaknut je značaj ravnomjernijeg regionalnog razvoja zemlje, a posebno je nužno podsticanje razvoja Sjevernog regiona.

Što se tiče poljoprivrede, među ciljevima razvoja navedena je zaštita postojećeg potencijala poljoprivrednog zemljišta od degradacije, urbanizacije i prenamjene za nepoljoprivredne svrhe, osim u slučaju kada se lokalnim planskim dokumentima planiraju objekti javnog interesa kao i privođenje kulturi nekorišćenog poljoprivrednog zemljišta i povećanje površina korišćenog poljoprivrednog zemljišta.

U skladu sa navedenim, smatram da se Predlog Prostornog plana Crne Gore može prihvatiti.

6. MIŠLJENJE – OBLAST ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA

Članovima Komisije za stručnu ocjenu Prostornog plana Crne Gore do 2040 godine dostavljena je grafička i tekstualna dokumentacija Predloga Prostornog plana Crne Gore do 2040 godine (u daljem tekstu Predlog) koja obuhvata prikaz, opis i analizu postojećeg stanja, kao i planski dio do 2040 godine.

Shodno svojoj užoj stručnoj oblasti, izvršio sam reviziju dostavljene dokumentacije u dijelu Elektroenergetske infrastrukture i OIE.

U dijelu Analiza postojećeg stanja je dat detaljan i precizan opis stanja i potencijala primarnih izvora energije, i to neobnovljivih izvora (ugalj) i potencijala obnovljivih izvora (hidropotencijala, vjetropotencijala, solarnog potencijala i potencijala biomase). Prikazan je energetska bilans, kao i trendovi njihove promjene. Sažeto su prikazane osnovne karakteristike postojeće elektroenergetske infrastrukture: elektrana, prenosne i distributivne mreže.

U Planskom dijelu, u segmentu koji se odnosi na elektroenergetiku i obnovljive izvore energije, koncizno i jasno su definisani osnovni ciljevi energetike u vremenskom okviru planskog dokumenta:

- Ostvarivanje nacionalnih ciljeva postavljenih za 2030. godinu, uz intenziviranje dostignute dinamike tokom planskog perioda, posebno u oblastima: povećanja učešća obnovljivih izvora energije u ukupnoj finalnoj potrošnji, smanjenja emisija gasova staklene bašte u sektoru energetike i poboljšanja energetske efikasnosti finalne potrošnje.
- Povećanje energetske nezavisnosti za najmanje 30% u poređenju sa baznom godinom.
- Dostizanje nivoa energetske intenzivnosti finalne potrošnje koji je karakterističan za razvijene zemlje Evropske unije.
- Veća diversifikacija energenata u okviru energetskog bilansa, sa naglaskom na povećanje udjela obnovljivih izvora energije na najmanje 50% ukupne finalne

potrošnje. Pri tome je potrebno paralelno razvijati upravljive i neupravljive izvore energije kako bi se osigurala stabilnost elektroenergetskog sistema.

- Zamjena energenata i tehnologija njihovog korišćenja radi unaprjeđenja energetske efikasnosti i smanjenja negativnih uticaja na životnu sredinu, uz primjenu najboljih dostupnih tehnologija.
- Aktiviranje potencijala obnovljivih izvora energije.
- Racionalno korišćenje energije uz primjenu tehnoloških inovacija (poput kinetičkih elektrana) i unaprjeđenje energetske efikasnosti, s posebnim fokusom na sektore građevinarstva i saobraćaja.

Osim navedenog, jasno je ukazano na planirane aktivnosti u dijelu izgradnje novih izvora električne energije i elektroenergetske infrastrukture.

Predlogom Plana obuhvaćene su investicije za koje se, uz odgovarajuću dinamiku, može očekivati njihova realizacija u vremenskom okviru na koji se plan odnosi.

Pravilno je sagledana i uočena potreba izgradnje novih upravljivih izvora kao što su hidroelektrane i uređaji za skladištenje energije jer se time omogućava veće učešće neupravljivih obnovljivih izvora energije (kao što su vjetroelektrane i fotonaponske elektrane) kroz paralelnu realizaciju upravljivih obnovljivih izvora energije minimalno u odnosu instalisanih snaga 3:1 u korist novih obnovljivih izvora energije.

U tom smislu, definisane su one hidroelektrane koje omogućavaju najbolje karakteristike u odnosu na postizanje prethodno navedenih ciljeva i koje imaju relativno visoku tehničku spremnost investicione dokumentacije. Isto se odnosi i na planirane solarne elektrane.

Na osnovu prethodno izloženog konstatujem da je Predlog Prostornog plana Crne Gore do 2040 godine urađen u skladu sa odredbama Pravilnika o metodologiji izrade planskog dokumenta i bližem načinu organizacije prethodnog učešća javnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 088/17 od 26.12.2017), i smatram da u dijelu elektroenergetske infrastrukture i obnovljivih izvora energije predstavlja kvalitetnu osnovu za izradu narednih planskih dokumenata koji će razraditi predložena rješenja sa odgovarajućim nivoom detalja.

Uz uvažavanje primjedbi drugih članova Savjeta za reviziju cijenim da se Predlog Prostornog plana može usvojiti i uputiti u dalju proceduru.

7. MIŠLJENJE – TELEKOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA

Shodno svojoj užoj stručnoj oblasti, izvršio sam reviziju dostavljene dokumentacije u dijelu koji se odnosi na telekomunikacionu infrastrukturu.

Uvidom u pitanja koja su pristigla u okviru javne rasprave o nacrtu prostornog plana Crne Gore do 2040.g. i prateće odgovore, konstatujem da su izvršene najavljene izmjene i time je unaprijeđen kvalitet dokumenta. Dakle, konstatujem da je predloženi koncept razvoja elektronske komunikacione infrastrukture usklađen sa globalnim trendovima i planskim ciljevima. Fokusiran je na modernizaciju telekomunikacione infrastrukture radi unapređenja digitalnih javnih servisa i jačanje međunarodne povezanosti. Poseban značaj pridaje se širenju mreža u ruralnim područjima i duž ključnih saobraćajnica, uvođenju 5G tehnologije i pripremi za buduće generacije mreža.

Koncept predviđa tehnološki održiva i ekološki prihvatljiva rješenja, uz neophodno usklađivanje sa pravno-zakonskom regulativom koja prati ubrzan tehnološki razvoj. Kako bi se budućim korisnicima omogućila potpuna funkcionalnost i dostupnost savremene komunikacione infrastrukturne mreže u narednom planskom periodu, smatram da Predlog prostornog plana Crne Gore do 2040. godine treba prihvatiti.

8. MIŠLJENJE– OBLAST PLANIRANJE PREDJELA I PEJZAŽNA ARHITEKTURA

Predlog Prostornog plana Crne Gore do 2040 (PPPCG 2040) je dokument koji je koncipiran kao tekstualni (narativni) i grafički prikaz stanja i planske projekcije prostornog razvoja Crne Gore. Tekstualni dio je sastavljen od analitičkog dijela, koji je napisan na 287 strana, i planskog dijela koji je napisan na 295 strana. Grafički sadržaj PPCG 2040 je prikazan na 28 sektorskih tematskih karata, dvije karte ograničenja i potencijala i tri referentne karte (Mreža naselja, saobraćajnih tokova i infrastrukturnih sistema, Planirana namjena površina i zaštita prostora, i struktura prostornog razvoja). Pristup izradi Prostornog plana Crne Gore do 2040 je podrazumijevao usklađenost sa sledećim relevantnim zakonskim dokumentima:

- Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Sl. list CG", br. 64/2017, 44/2018, 63/2018, 11/2019 - ispr. i 82/2020)
- Pravilnikom o metodologiji izrade planskog dokumenta i bližem načinu organizacije prethodnog učešća javnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 088/17 od 26.12.2017)

S aspekta **planiranja, zaštite i uređenja predjela**, važno je naglasiti da je okvir predionog pristupa u izradi PPCG 2040 formiran na osnovu načela Evropske konvencije o predjelu (*Council of Europe Landscape Convention*, ETS No. 176. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatyenum=219>). Republika Crna Gora je Konvenciju ratifikovala 2008. godine u Parlamentu Crne Gore i ovaj dokument je objavljen u Službenom listu br. 006/08-135. Ratifikacijom Evropske konvencije o predjelu, Republika Crna Gora se obavezala da će, pored ostalih, realizovati aktivnosti koje su značajne za planiranje prostornog razvoja i to:

- Integrisanje politike predjela (planiranja, zaštite i upravljanja predjelom) na svim nivoima prostornog i urbanističkog planiranja, na nivoima sektorskih planova, programa zaštite životne sredine, kulturnih programa, i programa iz bilo kog drugog sektora koji može imati neposredni ili posredni uticaj na predio;
- Procjena i identifikacija predjela, vodeći računa o njihovim vrijednostima koje su utvrđene u saradnji sa zainteresovanim stranama i stanovništvom;
- Identifikacija predjela (na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou), analiza njihovih karakteristika i uzroka mijenjanja, procjena kvaliteta predjela vodeći računa o posebnim vrijednostima koje ustanovljava i stanovništvo, i definisanje kvaliteta predjela uz saradnju javnosti;
- Obrazovanje stručnjaka za procjenu predjela i djelovanje u njemu;
- Saradnja na međunarodnom nivou - razmjena iskustava, metodologija, tehničke i naučne pomoći po svim pitanjima sadržanim u odredbama Konvencije;
- Monitoring promjena, procjena efekata politika, moguće redefinisane izbora.

U skladu s preuzetom obavezom – *Identifikacija predjela (na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou), analiza njihovih karakteristika i uzroka mijenjanja*, izrađen je dokument **Mapiranje i tipologija predjela Crne Gore** (Republički zavod za urbanizam i projektovanje / Planplus - Podgorica, 2015.) U analitičkom dijelu Predloga Prostornog plana Crne Gore, u poglavlju 5. Analiza predjela (vrednovanje i pogodnost predjela za razvoj), autori se pozivaju na ovaj dokument i ističu **nepostojanje tradicije planiranja predjela u oblasti planiranja prostornog razvoja Crne Gore**, što, kako naglašavaju, predstavlja problem u dosljednom

usklađivanju nacionalnog i zakonodavstva Evropske Unije i prijetnju za održivo upravljanje predjelima Crne Gore.

Za razliku od tradicionalnog odnosa prema predjelima kao nominalnim vrijednostima (objekti zaštite prirodnog i kulturnog nasleđa, predjeli izuzetni odlika, zaštićene urbanističke i ambijentalne cjeline), teritorija Crne Gore je prvi put, u savremenom planiranju prostornog razvoja, posmatrana holistički. Primijenjena je holistička konceptualizacija predjela koja prostor „posmatra“, problematizuje, kao cjelinu, prateći model inkluzije. Predioni diverzitet Crne Gore je analiziran i procijenjen primjenom savremene metode **Procjene karaktera predjela** (*Landscape Character Assessment, Landscape Institute, UK, 2013*), i predstavljen je kroz regionalnu tipologiju (karakter) predjela (1. Predjeli primorskog regiona, 2. Predjeli skadarskog basena, 3. Predjeli kraškog regiona, 4. Predjeli kanjona i visoravni centralnog regiona, 5. Predjeli planina i dolinskih rijeka sjevernog regiona - *Tematska karta* br. 13. Regionalizacija predjela). Pored toga, u okviru svakog od regionalnih tipova karaktera predjela, na nivou elemenata u strukturi predjela, problematizovani su i detaljno opisani tipova karaktera predjela (10) i to: 1. Urbana naselja; 2. Ravnice / polja; 3. Zaravni i visoravni; 4. Kanjoni i klisure; 5. Doline i kotline rijeka; 6. Jezera; 7. Visokoplaninski tip; 8. Planinski tip; 9. Niži planinski tip; 10. Brdski tip.

Pored toga, problematizovani su svi tipovi predjela: urbani i ruralni predjeli, kao i nelegalna naselja i degradirani prostori s aspekta ugrožavanja vrijednosti predjela. Izdvojeni su i predjeli koji su bliski prirodnim. **Uzroci i posljedice nestajanja identiteta predjela** su sagledani kroz procese:

- Fragmentacije i degradacije predjela usljed urbanizacije, izgradnje infrastrukturnih sistema, hidroakumulacija, vjetroelektrana, turističkih kompleksa, eksploatacije ruda i mineralnih sirovina;
- Homogenizacije predjela usljed intenziviranja izgradnje, što dovodi do nestajanja predionog, ekosistemskog i specijskog biodiverziteta;
- Nestajanja karakteristične mozaičnosti u ruralnim predjelima usljed depopulacije i napuštanja tradicionalnog načina korišćenja zemljišta;
- Nestajanja specifičnog karaktera urbanih i ruralnih predela širenjem periurbanih područja, konverzijom poljoprivrednog zemljišta, izgradnjom i korišćenjem prostora koji ne uvažava regionalne i lokalne specifičnosti;
- Smanjenja i nestajanja zelenih i otvorenih javnih prostora u urbanim sredinama što dovodi do gubljenja urbanog identiteta i prirodne veze sa regionalnim sistemom otvorenih i zelenih prostora (zeleni infrastruktura).

Posebna pažnja, s aspekta predionog diverziteta i biodiverziteta, posvećena je **obalnom području** Crne Gore, gdje se posebno problematizuje **uticaj savremene izgradnje koja dovodi do ireverzibilnih procesa nestajanja karaktera predjela** (nestajanje vernakularne arhitekture i ambijentalnih cjelina, nestajanje prirodne konfiguracije terasa i obale mora, gubitak habitata i biodiverziteta).

Na ovaj način stvorena je osnova u kojoj su **sagledani potencijali i problemi**, kao i očekivani konflikti u prostoru s aspekta **predionog pristupa u planiranju prostornog razvoja** koji treba da obezbijedi očuvanje i unaprjeđenje jedinstvenog karaktera predjela Crne Gore (pet regionalnih tipova predjela koji se na sledećem nivou diverzifikuju u deset lokalnih karaktera tipova predjela).

U planskom dijelu je formirana matrica aktivnosti koja treba da stvori uslove za realizaciju predionog pristupa u planiranju prostornog razvoja prema principima Evropske konvencije o predjelu. Opšti ciljevi su trasirani kroz **zaštitu, upravljanje i planiranje predjela** i na taj način su sveobuhvatno sagledani uzroci i posljedice nestajanja identiteta predjela Crne Gore. Na

osnovu njih su koncipirani principi prostornog razvoja: **očuvanje i umrežavanje vrijednosti** u prostoru (prirodne i kulturne), **zaštita vs. razvoj** u kom razvoj i zaštita podrazumijevaju racionalnu transformaciju prostora i, na kraju, princip **sanacije** degradiranih prostora.

Očuvanje raznovrsnosti diverziteta urbanih, ruralnih i predjela bliskih prirodi (zaštićenim prirodnim dobrima), sa autentičnim i autohtonim kvalitetima karaktera predjela na teritoriji Crne Gore, nesporno je ***conditio sine qua non*** u svim planskim scenarijima prostornog razvoja Crne Gore.

Iz ovog jasno postavljenog cilja, artikulirani su posebni ciljevi koji se prostorno i sadržajno, primjenom prethodnih principa, diverzifikuju u okvirima urbanih, ruralnih i predjela koji su bliski prirodi. Posebno bih istakla cilj **„Osigurati optimalno korišćenje predionih resursa očuvanjem i zaštitom putem sistema planiranja i održivog upravljanja“**, koji, ako se bude sprovodio, može da obezbijedi operativni okvir za postizanje ostalih ciljeva. Naime, promjenom metodologije izrade prostornih i urbanističkih planova, uvođenjem **obavezne procjene karaktera predjela, njegove osjetljivosti, nosećeg kapaciteta i pogodnosti za različita korišćenja** (Detaljna studija o predjelu – metodologija procjene karaktera predjela) u izradama svih programskih i planskih dokumenata (na svim nivoima), bio bi, u operativnom smislu, osiguran put ka ostvarivanju najvećeg broja ciljeva, što je i bila osnova za trasiranje pojedinačnih „Smjernica za zaštitu i razvoj predjela na regionalnom i lokalnom nivou“.

Da bi se obezbijedilo adekvatno razumijevanje i prihvatanje predionog pristupa u široj planerskoj zajednici, predviđeno je „Usaglašavanje planske dokumentacije sa utvrđenom Tipologijom i regionalizacijom predjela u Crnoj Gori“. Za postojeću Tipologiju predjela u Crnoj Gori, u sklopu Studije predjela, a za potrebe izrade detaljne planske dokumentacije, predviđena je izrada analiza osjetljivosti predjela na osnovu postojećih i planiranih pritisaka na predjele i utvrđivanje njihove vrijednosne skale, kao i procjena pogodnosti predjela (način korišćenja) i praga nosivosti prostora za novoplanirane sadržaje (turizam, stanovanje, sport i rekreacija, industrija i dr.). Posebnim smjernicama su obuhvaćena prirodna i zaštićena područja, urbane i ruralne sredine s generalizovanim pristupom u odnosu na specifičnu strukturu predjela, a to je: **sačuvati i zaštititi već utvrđene vrijednosti, integralno valorizovati prostor i nakon toga utvrditi, mapirati i „umrežiti“ nove vrijednosti, sanirati devastirane prostore. U prirodnim predjelima (zaštićenim područjima)** smjernice se odnose i na utvrđivanje upravljača. U smjernicama za očuvanje i unapređenje **ruralnih predjela**, pored usklađivanja svih aktivnosti sa prethodno utvrđenim karakterom ruralnih predjela („Sačuvati morfologiju sela, usklađivanje gradnje sa tradicionalnim, prirodnim i predionim vrijednostima“), posebno mjesto zauzima isticanje potrebe za **utvrđivanjem kriterijuma za oblikovanje pejzaža**. Utvrđivanje kriterijuma za oblikovanje pejzaža je sveobuhvatan proces kojim bi bila omogućena realizacija većine predviđenih smjernica.

Prateći trendove urbanog rasta, kako populacionog tako i prostornog, **planiranje, zaštita i uređenje urbanih predjela** je usaglašeno s smjernicama *Habitat Agende* (očuvanje poljoprivrednog zemljišta i zaštita prirodi bliskih ekosistema u urbanim predjelima, zaštita istorijskog i kulturnog nasleđa u gradovima, zaštita tradicionalnih naselja). Kao jedan od odgovora na klimatske promjene, koje u najvećoj mjeri pogađaju gradove i gradsko stanovništvo, predviđena je izrada **Strategije zelene infrastrukture** kojoj bi trebalo da prethodi inventarizacija tj. Katastar zelenih prostora. S aspekta primjene predionog pristupa u procesu planiranja urbanih predjela, pored **određivanja kriterijuma za oblikovanje pejzaža**, predviđene su analize „prostora uticaja i određivanje graničnih kapaciteta prostora“.

U analitičkom dijelu planskog procesa, kao poseban i značajan problem prostornog razvoja teritorije Crne Gore istaknuto je nestajanja identiteta „obalnih i morskih predjela“. Na osnovu izrađenog Prostornog plana posebne namjene obalnog područja (2018) i izrađenog plana predjela, izdvojena su i mapirana šira područja značajnih vrijednosti morskih predjela -

zaokružena područja neotuđive interakcije (prirodnog i kulturnog) kopnenog i morskog predjela u Bokotorskom zalivu (Mamula – uvala Žanjice; Prevlaka – Rose; Sv. Marko – Tivatska solila; Morinj; Verige – Sv. Đorđe – Gospa od Škrpjela – Perast; Kotor) i na području otvorenog mora (Mamula – Luštica; Platamuni; plaža Jaz – Budva – Sv. Nikola – Sv. Stefan; Buljarica – Dubovica – uvala Pećin; Čanj – Crni rt – Ratac – Sutomore; Ulcinj – rt Đeran). Kao mjera za očuvanje izuzetno vrijednih predjela (UNESCO područja, zaštićena prirodna i kulturna baština), kao i za degradirane i energetske predjele, u kojima se očekuje poseban pritisak razvoja, predviđena je izrada Detaljnih studija predjela čija je metodologija utvrđena i prikazana u Priručniku za planiranje predjela. Na ovaj način se ukazuje na neophodnost posebnog pristupa planiranju razvoja onih prostora u kojima predjeli posjeduju nominalnu vrijednost, koja je potvrđena statusom prirodne ili kulturne baštine, kao i o prostorima kojima slijedi transformacija i degradacija.

Praćenje realizacije ciljeva i smjernica u procesu planiranja, zaštite i uređenja predjela omogućeno je predloženim indikatorima: od izrade neophodnih studijskih dokumenata (Atlas predjela Crne Gore i Nacionalne strategije i akcionog plana razvoja i zaštite predjela raznovrsnosti kao osnove identiteta) do edukacije i jačanja svijesti o vrijednostima predjela.

Završno razmatranje:

Pitanje kvaliteta predjela i nestajanja identiteta predjela Evrope je aktuelizovano institucijom Evropske konvencije o predjelu koju je Republika Crna Gora ratifikovala i obavezala se da će je primjenjivati u dokumentima prostornog razvoja. U Predlogu Prostornog plana Crne Gore 2040, značenje i pristup planiranju i zaštiti predjela je, zahvaljujući odgovarajućoj primjeni principa Evropske konvencije o predjelu, promijenjen u odnosu na tradicionalni „zaštitarski“ pristup. U strukturnom i funkcionalnom smislu, ostvaren je značajan korak ka savremenoj holističkoj konceptualizaciji predjela. Predviđene su smjernice za zaštitu, planiranje i uređenje svih tipova predjela (urbanih, ruralnih i onih bliski prirodi) imajući u vidu strukturu, funkcionisanje, promjene predjela koji izgrađuju specifičan karakter i jedinstvenu sliku predjela Crne Gore.

Bez obzira na postojanje metodologije za izradu Detaljne studije predjela (za očuvanje izuzetno vrijednih predjela), aktivnosti je potrebno usmjeravati u pravcu izmjene postojeće metodologije izrade prostornih i urbanističkih planova (kao i projekata), u kojima bi analiza i procjena strukture i slike predjela bile osnova za izradu pravila uređenja i oblikovanja predjela (metodologija procjene karaktera predjela).

Da bi bio ostvaren i onaj krajnji cilj „demokratski“ koji se postiže uspostavljanjem procedura za uključivanje najšire javnosti, lokalnih i regionalnih vlasti i ostalih zainteresovanih strana u osmišljavanje i sprovođenje aktivnosti u planiranju, zaštiti i uređenju predjela, neophodno je i obezbijediti adekvatnu „edukaciju i jačanje svijesti o vrijednostima predjela“ kojoj prethodi i **obrazovanje stručnjaka** čija zanimanja i aktivnosti imaju neposredan uticaj na predio. U kontinuiranom procesu obrazovanja možemo očekivati i ostvarivanje uslova za ostvarivanje krajnjeg cilja a to je **pravno priznavanje predjela kao suštinski bitne komponente okoline u kojoj ljudi žive, kao izraza raznolikosti njihovog zajedničkog kulturnog, ekološkog i društveno-ekonomskog nasleđa i kao temelja lokalnog identiteta** (Evropska konvencija o predjelu).

Na kraju, želim da uputim iskrene čestitke autorima poglavlja na profesionalnom i savremenom pristupu problematici zaštite, planiranja i uređenja predjela u izradi Prostornog plana Crne Gore 2040.

1. PODACI O ORGANU KOJI OBAVLJA STRUČNU KONTROLU KONCEPTA PROSTORNOG PLANA		
1.1. Naziv organa koji vrši stručnu kontrolu prostornog plana	MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE	
1.2. Adresa organa		
1.3. Naziv komisije koja vrši stručnu kontrolu prostornog plana (broj i datum rješenja o formiranju komisije)	Savjet za reviziju Prostornog plana Crne Gore ("Službeni list CG", br. 048/22) od 29.04.2022.godine)	
2. PODACI O ČLANU KOMISIJE		
2.1. Ime i prezime	Nevena Vasiljević	
2.2. Osnovno obrazovanje i titula	Inženjer šumarstva za pejzažnu arhitekturu, doktor nauka, redovni profesor	
2.3. Broj licence IKS	100025014	
3. PODACI O PROSTORNOM PLANU KOJI JE PREDMET STRUČNE KONTROLE		
3.1. Naziv prostornog plana	Koncept Prostornog plana Crne Gore do 2040	
3.2. Sadržaj tekstualnog dijela prostornog plana (broj strana, tabela, grafikona, slika i sl)		
3.3. Sadržaj grafičkog dijela prostornog plana (broj referalnih i tematskih karata)	01 - Topografska podloga 02 - Administrativna podjela i položaj u okruženju 03 - Hipsometrijska karta 04 - Nagib terena 05a i b - Ekspozicije terena 06 - Geološke karakteristike 07 - Mineralne sirovine 08a i b - Hidrogeološke karakteristike 09 - Pedološke karakteristike 10 - Seizmološke karakteristike 11a - Klimatske karakteristike Snijeg 11b - Klimatske karakteristike T_{max} 11c - Klimatske karakteristike T_{min} 11d - Klimati 12 - Šume 13 - Regionalizacija predjela 14 - Postojeća mreža naselja 15 - Postojeća namjena kopna 16 - Postojeća namjena mora 17 - Mreža naselja i razvoj funkcija 18 - Planske zone i razvojni koridori 19 - Plan namjene površina kopna 20 - Plan namjene mora 21 - Infrastruktura – Saobraćaj 22a - Infrastruktura – Elektroenergetika 22b - Infrastruktura – Elektroenergetika 35 kV 23 - Infrastruktura – Elektrokomunikaciona 24 - Infrastruktura – Hidrotehnika 25 - Upravljanje otpadom 26a - Zaštita prirodne baštine 26b - Zaštita biodiverziteta 27 - Zaštita kulturne baštine 28 a - Ograničenja, potencijali i konflikti 28 b - Seizmotektonska ograničenja 29 - Turizam SK1 - Mreža naselja, saobraćajnih tokova i infrastrukturnih sistema SK2 - Planirana namjena površina i zaštita prostora SK3 - Struktura prostornog razvoja Crne Gore	
3.4. Softverski paket u kojem je rađen digitalni dio plana (GIS ili CAD)	GIS	
4. PODACI O OBRADIVAČU PROSTORNOG PLANA		
4.1. Nosilac izrade prostornog plana (naziv i mjesto)	MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE	
4.2. Obradivač plana (naziv i mjesto)		

4.3. Odgovorni planer/i (ime, prezime, osnovno obrazovanje, titula)	<i>mr Svetlana Jovanović, dipl.prostorni planer</i>
4.4. Broj licence odgovornog planera	

9. **MIŠLJENJE – OBLAST BIOLOGIJA (EKOLOGIJA) I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE**

U dijelu poglavlja koji se odnose na ekologiju, biodiverzitet i zaštitu životne sredine nemam primjedbi.

Obrađivač je u plan uvrstio sve važne podatke, mjere zaštite i planove razvoja predjela. Na adekvatan način su obrađeni koncepti zaštite prirode i dodato je novo i važno poglavlje koncepta usluga ekosistema.

U tekstu dokumenta sam našao veliki broj slovničkih grešaka koje treba ispraviti u konačnoj verziji teksta (sintaksa i semantika jezika su ispravni kroz tekst).

10. **MIŠLJENJE – OBLAST POLJOPRIVREDA**

Kao član Savjeta podnosim **Izveštaj na Predlog Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine**. Moj zadatak je bio da dam mišljenje na djelove dokumenta koji se odnose na poljoprivredu. Kao strateška grana privrede poljoprivreda je, u ovom nacionalnom krovnom dokumentu prostornog planiranja, dobila zasluženu pažnju.

Postojeće stanje je prikazano detaljno i jasno. Ukazano je na specifičnosti poljoprivrede, kao privredne grane, u Crnoj Gori i na višestruku ulogu koju ona ima za društvo u cjelini. Pored ekonomskog doprinosa, poljoprivreda ima izuzetno važnu ulogu i u razvoju ruralnih područja i turizma, očuvanju životne sredine i kulturne baštine, kao i u podsticanju razvoja drugih sektora. I pored napretka u primarnoj proizvodnji i u prerađivačkom sektoru, strukturne karakteristike poljoprivrede nisu povoljne uslijed dominacije malih porodičnih gazdinstava i uočljivih razlika između pojedinih regiona. Najviši nivo unapređenja poljoprivrede uočljiv je u blizini velikih potrošačkih centara, dok je sjeverni region, iako rasplaže dobrim prirodnim resursima, u stalnom zaostajanju.

U planskom dijelu, date su brojne i sveobuhvatne preporuke za budući razvoj po svim sektorima poljoprivrede. Realizacija predloženih preporuka u poljoprivredi mora biti praćena snažnom investicionom i institucionalnom podrškom države. Primjenom planskih mjera očekuje se, ne samo povećan obim poljoprivredne proizvodnje, već i razvoj ruralnih područja uz zadržavanje stanovništva, što je jedini način za uspostavljanje uravnoteženog razvoja na cijeloj teritoriji države.

Mišljenja sam da je dio teksta o poljoprivredi usklađen sa ostalim djelovima u Predlogu Prostornog plana Crne Gore. U skladu sa naprijed navedenim dajem **pozitivno mišljenje** na ponuđeni tekst o poljoprivredi.

11. **MIŠLJENJE – OBLAST TURIZAM**

Posle brojnih prihvaćenih i neprihvaćenih primjedbi i sugestija na poglavlje o turizmu u elaboratima Analiza postojećeg stanja organizacije, uređenja i korišćenja prostora, Koncepta i Nacrta PP CG, kao i nakon od strane obrađivača prihvaćenog mog predloga podpoglavlja Plansko strukturiranje turističkih prostora CG sa Implementacijom planskih rešenja i novom

kartom prostornog razvoja turizma, dajem sledeće mišljenje o tretmanu turizma u Predlogu PP CG:

1. Model rasta registrovanih smeštajnih kapaciteta u Crnoj Gori i po regionima do 2030.

Model je formalno korektan ali je nerealan i nekoristan, te ga treba izostaviti, sem eventualno projekcije hotela i sličnih objekata do 2025. (uz ispravku u tabeli Upoređenje registrovanih smeštajnih kapaciteta u 2022. sa kapacitetima predviđenim modelom rasta u hotelima i sličnim objektima u 2025., gde su za Primorski region navedeni isti podaci kao za CG, tj. 52.200 umesto 42.300 ležaja). Broj ležaja u hotelima i sličnim objektima se prati i uglavnom korektno prezentuje ovu kategoriju smeštaja. Međutim, ležaji u privatnom smeštaju se ne prate od 2016. godine, pa se i stanje u 2019. ustvari prepisuje iz 2016. S druge strane broj registrovanih privatnih ležaja ni približno ne odgovara stvarnom stanju, pogotovu kad su isključeni ležaji sekundarnog stanovanja (koji su u Analizi postojećeg stanja procenjeni na oko 400.000, ali je u Modelu rasta kapaciteta ova procena neobjašnjivo izostala). Zbog nekompletnih podataka o broju turističkih ležaja nerealni su i neupotrebljivi i indikatori održivosti turizma.

Iako su se od Popisa stanovništva i stanova CG 2023. očekivali podaci o stanovima od značaja za PP CG oni još nisu obrađeni. Dat je samo ukupan broj stanova po regionima i opštinama, ali i na osnovu toga je moguća gruba procena broja turističkih ležaja, koja bi bila korisnija od datog Modela rasta ako se pravilno tumači u odnosu na domaćinstva i druge relevantne faktore (npr. u poglavlju Predloga plana o stanovanju naveden je podatak da po preliminarnim rezultatima Popisa 2023. u CG ima oko 170.000 praznih stanova ???).

Ako se uvažavaju Prioritetni zadaci razvoja turizma CG (u okviru poglavlja Faze razvoja na str. 285 Predloga plana) o uspostavljanju statusa turista za sve vlasnike i korisnike sekundarnog stanovanja, onda se već sada može grubo izvesti broj ležaja u ovom stanovanju. Na 217.441 domaćinstvo popisano je 396.873 stana, što upućuje na broj od 179.432 stana koji ne služe za stalno stanovanje. Od tog broja može se proceniti da oko 160.000 čine stanovi za sezonsko korišćenje (vikend kuće i apartmani, nenastanjeni stanovi u vansezoni kad je Popis vršen i dr.), dok su ostali napušteni, za obavljanje delatnosti, nepoznati i dr. Računajući samo sa tri ležaja po stanu (koliko iznosu prosečna veličina porodice), u sekundarnom stanovanju ima oko 480.000 ležaja.

Računajući sa jednim stanom za stalno stanovanje po domaćinstvu i pod pretpostavkom da samo četvrtina tih stanova izdaje po tri ležaja dobijamo 163.081 ležaj, odnosno sa ležajima sekundarnog stanovanja i 48.837 kolektivnih ležaja to je ukupno 691.918 postojećih ležaja, ili skoro tri puta više od ukupnog broja ležaja koji će biti registrovani 2030. po Modelu rasta (na Javnoj raspravi Nacrta PP CG stavljena je primedba da se u Primorskom regionu na Internetu nudi znatno više ležaja nego što je po Modelu rasta projektovano za 2030.).

No ako subjektima razvoja turizma u CG znači stanje registrovanih privatnih ležaja iz 2016., kao i na osnovu tog stanja napravljene projekcije za broj registrovanih privatnih ležaja 2025. i 2030. to neće naštetiti planu, dok su stanje i projekcije kolektivnih ležaja koji se statistički prate od koristi za plan.

2. Karte turizma

2.1 Kartografski prikaz (a ne Kartogram) 5.5 - 1. Strukturiranje turističkih prostora Crne Gore (format A4 uz tekst)

Kartografski prikaz treba uskladiti sa njegovom legendom i sa sadržajima turizma na Planskoj karti 29 Turizam uz sledeće izmene:

Izmena vrste grafičkog priloga

- i posle ranijih primedbi zadržan je pogrešan naziv Kartogram koji ne označava ni ovaj ni ostalih dvadesetak grafičkih priloga u Planu; Kartogram označava simbole statističkih veličina na podlozi geografske karte (npr. površine u km², broj stanovnika, gustine naseljenosti i dr.) što nije slučaj ni sa jednim kartografskim prikazom u Planu koji je označen kao Kartogram

Izmena u legendi

- brisati narandžasti simbol sa tekstom - turistički prostori za tretman na nižim planskim nivoima

Izmene na karti prebacivanjem sa Planske karte 29 Turizam

- ucrtati crne crtkaste linije zona turističkih klastera
- ucrtati plave, pink i zelene linije primorskih, kontaktnih i planinskih primarnih turističkih destinacija
- ucrtati braon linije okolina Podgorice i Nikšića
- uneti blede plavu boju ispod primorskih i kontaktnih destinacija, blede zelenu boju ispod planinskih destinacija i blede braon boju ispod okolina Podgorice i Nikšića (ove boje nisu predviđene na Planskoj karti 29 Turizam)
- ucrtati crvene međunarodne tranzitne/turing pravce na trasama autoputeva i brzih saobraćajnica - prema Planskoj karti 29 Turizam, uz dodatak pravca na brzoj saobraćajnici Podgorica - Nikšić prema karti saobraćaja
- ucrtati plave međunarodne i nacionalne plovne tranzitne/turing pravce
- ucrtati svetlo zelene linije nacionalnih parkova
- ucrtati aerodrome Podgorica i Tivat

2.2 Sintezna karta Turizam, prirodna i kulturna dobra (a ne Planska karta 29 Turizam)

Izmena naziva karte

- s obzirom da su na karti, pored turizma, prikazana prirodna i kulturna dobra, ova karta treba da nosi naziv Sintezna karta Turizam, prirodna i kulturna dobra (ostale sintezne karte: Namena površina i zaštita prostora, Struktura prostornog razvoja i Infrastruktura)

Izmene u legendi

- smanjiti veličine crvenih krugova sekundarnih kopneno-dolinskih regionalnih centara
- kao kod Kartografskog prikaza (za Rožaje, Berane, Bijelo Polje i Pljevlja)
- smanjiti veličine crvenih krugova sekundarnih kopneno-dolinskih gradskih mesta - kao kod Kartografskog prikaza (za Gusinje, Plav, Andrijevicu, Kolašin, Mojkovac, Žabljak, Plužine i Šavnik)
- kompletirati spisak primorskih mesta - Bijela, Risan, Perast, Radanovići, Sv. Stefan, Petrovac, Sutomore, Stari Bar, Vladimir, Velika plaža i Ada Bojana
- ucrtati simbol za kulturna dobra nacionalnog značaja

Izmene na karti

- smanjiti veličine crvenih krugova sekundarnih kopneno-dolinskih regionalnih centara
- kao kod Kartografskog prikaza (za Rožaje, Berane, Bijelo Polje i Pljevlja)
- smanjiti veličine crvenih krugova sekundarnih kopneno-dolinskih mesta - kao kod Kartografskog prikaza (za Gusinje, Plav, Andrijevicu, Kolašin, Mojkovac, Žabljak, Plužine i Šavnik)
- povećati simbol Pr u kvadratu - kao kod simbola Ko i Vpl u kvadratima

- pojačati braon liniju okoline Podgorice (kao kod okoline Nikšića)
- ucrtati primarni drumski tranzitni/turing pravac na trasi brze saobraćajnice Podgorica - Nikšić prema karti saobraćaja
- smanjiti debljinu linija prekogranične saradnje

3. Izmene u tekstu Plansko strukturiranje turističkih prostora Crne Gore

Kod primarnih, međunarodnih drumskih tranzitnih/turing pravaca dodati pravce na trasama planiranih brzih saobraćajnica Autoput - Bijelo Polje - Pljevlja - BiH (Republika Srpska) i Podgorica - Nikšić.

Zaključak: Poglavlje o turizmu u Predlogu PP CG ne prihvata se dok se ne izvrše kompletne ispravke u stavkama 2. Karte turizma (2.1 i 2.2) i 3. Izmene u tekstu Plansko strukturiranje turističkih prostora Crne Gore.

DRUGO MIŠLJENJE O PREDLOGU PROSTORNOG PLANA CRNE GORE DO 2040. IZ JANUARA 2025. - TURIZAM

Na tekst i karte poglavlja 5.1 Turistički razvoj u Predlogu Prostornog plana Crne Gore koje sam dobio od rukovoditeljke izrade PP CG mr Svetlane Jovanović kao odgovor na moje prvo mišljenje o Predlogu PP CG - turizam koje sam uputio 24.12. 2024., dajem drugo po redu mišljenje sa sledećim ispravkama:

Tekst poglavlja 5.1 Turistički razvoj

Tekst označen zelenom bojom "Zdravstveni i wellness turizam", koji ranije nije bio sadržan u Predlogu PP CG, pogrešno je stavljen u podpoglavlje "Severni region" poglavlja "Specifičnosti regiona CG u planiranju turizma", sa lokacijama koje se nalaze u sva tri regiona (Herceg Novi, Pljevlja, Bar, Ulcinj, Nikšić i Bijelo Polje). Zato ovaj tekst treba staviti kao posebno podpoglavlje između podpoglavlja "Severni region" i podpoglavlja "Poseban osvrt na zaštićena područja".

Takođe, ako Zdravstveni i wellness turizam treba posebno istaći među sekundarnim, nacionalnim turističkim proizvodima, njegovi resursi ne mogu biti isti za sva tri regiona već ih treba diferencirati po regionima CG (u Primorskom regionu more, primorski klimat, mineralne vode i dr., u Središnjem regionu, jezera, urbana rekreacija i dr., u Severnom regionu planinski klimat, šume, mineralne vode i dr.).

"Model rasta registrovanih smeštajnih kapaciteta" nije predmet primedbi revidenta, ali bi se mogao unaprediti na sledeći način:

- da bi se opravdale tabele 5.5.1 - 5.5.4 treba predhodno reći da se od 2016. u CG statistički prate samo kolektivni smeštajni kapaciteti (hoteli i slični objekti, kao i kampovi) dok se višestruko veći kapaciteti individualnog smeštaja u vikend kućama i apartmanima više ne prate

- tabele 5.5.1b - 5.5.4b (razlika smeštajnih kapaciteta između 2022. i 2025.) mogu se izostaviti, budući da je u tabelama 5.5.1 - 5.5.4 prikazana razlika smeštajnih kapaciteta između 2019. i 2025.

Karte poglavlja 5.1 Turistički razvoj

Sintezna karta 4 "Turizam, prirodna i kulturna dobra"

- kod Sekundarnih turističkih centara i mesta, u legendi i na karti, povećati veličine krugova kopneno-dolinskih regionalnih centara (Pljevlja, Bijelo Polje, Berane i Rožaje) i perspektivnih planinskih centara (Bioč, Sinjajevina, Komovi, Hajla-Žljeb i Maganik) tako da

budu između najvećih krugova za primarne regionalne centre (svi sem Podgorice) i najmanjih krugova za turistička mesta (kopneno-dolinska, kontaktna i primorska), kao što je dato na karti A4 uz tekst; ovo je primedba iz prvog mišljenja revidenta po kojoj nije postupljeno

- narandžasti turistički prostori za tretman na nižim planskim nivoima mogu se prikazati na Sinteznoj karti

Karta A4 uz tekst poglavlja 5.1 Turistički razvoj

- nije naznačeno da li je ispred naziva karte promenjen pogrešan izraz "kartogram" (treba tematska karta, ili kartografski prikaz, ili grafički prikaz) - primedba iz prvog mišljenja revidenta

- usvojiti verziju karte bez narandžastih turističkih prostora za tretman na nižim planskim nivoima, o kojima se u poglavlju ne govori - primedba iz prvog mišljenja revidenta

- ucrtati izostavljene primarne, međunarodne drumske tranzitne/turing pravce u koridorima autoputeva i brzih saobraćajnica - kao na Sinteznoj karti 4 "Turizam, prirodna i kulturna dobra" - primedba iz prvog mišljenja revidenta

- sekundarne, nacionalne drumske tranzitne/turing pravce prikazati tankom linijom - kao na Sinteznoj karti 4 "Turizam, prirodna i kulturna dobra"

- pošto se na karti A4 prikazuju samo granice nacionalnih parkova, izbrisati granicu Parka prirode Piva - Bioč (severno od Plužina)

Zaključak: Poglavlje 5.1 Turistički razvoj u Predlogu Prostornog plana Crne Gore do 2040. sa kartama ne prihvata se dok se ne postupi po primedbama u tekstu o Zdravstvenom i wellness turizmu i po svim primedbama na Sinteznu kartu 4 "Turizam, prirodna i kulturna dobra" i kartu A4 uz tekst poglavlja.

12. MIŠLJENJE – BIOLOGIJA (EKOLOGIJA) I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Sadržaj SPU u najvećoj mjeri ispunjava kriterijume da se na osnovu njega može ispravno zaključiti kakvi će biti i pozitivni i negativni uticaji na životnu sredinu tokom sprovođenja PPCG do 2040. godine.

PPCG se donosi, a nisu definisani neki drugi planovi i zakoni koji direktno utiču i na sadržaj PPCG. U toku je realizacija projekta za uspostavljanje mreže NATURA 2000 u okviru kojeg će biti definisana područja od nacionalnog i međunarodnog značaja za očuvanje i zaštitu. Zakon o prostornom planiranju je u fazi predloga, a PPCG se izrađuje na osnovu starog, sada važećeg Zakona koji se značajno razlikuje u odnosu na predlog koji je u fazi usvajanja. Sve ovo može uticati na realizaciju usvojenog PPCG.

U poglavlju 2. **OPIS POSTOJEĆEG STANJA ŽIVOTNE SREDINE, na strani 67, pasus 2,** treba AŽURIRATI PODATKE U REČENICI: Akcioni plan za ispunjenje završnih mjerila, čije usvajanje se očekuje do kraja 2020. godine, daće finansijsku konstrukciju za ispunjenje preostalih obaveza, kako bi Poglavlje 27 bilo privremeno zatvoreno, do privremenog zatvaranja preostalih poglavlja i donošenja odluke Savjeta EU o pristupanju Crne Gore EU, kao i potpisivanja Sporazuma o pristupanju.

Osim gornjeg, tehničkog komentara na sadržaj, slijede komentari koji se odnose na dopunu ili korekciju konkretno navedenih nedostataka u SPU.

Str. 177 poglavlje 6.3 UTICAJI NA ZEMLJIŠTE – prilično je uopšteno prikazano kako će realizacija PPCG uticati na zemljište. Isto se odnosi i na 6.4 Uticaji na vode . . . Nema npr.

jasnijeg preciziranja uticaja divljih deponija kod kojih se teški metali, otrovi i druge divlje odložene štetne materije spiraju tokom kiša i dospijevaju u tlo i podzemne vodene tokove.

178 str. 6.4 UTICAJI NA VODE ne spominje uticaj eksploatacije šljunka iz korita rijeka. Čak i ako bude zakonski ograničen ili zabranjen, šljunak će se eksploatirati u određenoj mjeri.

6.5 UTICAJI NA BIODIVERZITET I ZAŠTIĆENA PODRUČJA – dopuniti u pasusu **SAOBRAĆAJNI RAZVOJNI KORIDORI, str 181** da je neophodno da, u područjima sa krečnjačkom podlogom, osim biologa koji prije izgradnje procjenjuju sastav nadzemne flore, faune i fungije, potrebno je da sam proces izgradnje prati i speleolog ili biospeleolog (ili uspostaviti obavezu izvođača da prijave pojavljivanje i otkrivanje podzemnih hodnika i otvora, kao što su obavezni da prijave arheološko nalazište (biodiverzitet faune speleoloških objekata Crne Gore je među tri najveća u svijetu, tu se nalazi jedinstvena fauna, često endemična za usko područje – npr. nastanjuju samo nekoliko bliskih speleoloških objekata. Zato je značajno njeno dalje izučavanje).

str 182. KONCEPT RAZVOJA ENERGETIKE I ELEKTROENERGETSKE INFRASTRUKTURE sadrži mnogo više detaljnije opisanih preporukama, nego ostala potpoglavlja u **UTICAJI NA BIODIVERZITET I ZAŠTIĆENA PODRUČJA**. Trebalo bi na ovakav način obraditi i ostale vrste uticaja na biodiverzitet u okviru poglavlja 6.5.

str 184. zadnji pasus ODLAGANJE OTPADA prilično je štur i dotiče se samo lokacije (da nisu blizu EMERALD i N2000 staništa). Potrebno ga je dopuniti sa ostalim preporukama kao što je obaveza pravilne izgradnje deponije, tako da se spriječe zagađenja tla i podzemnih voda, sprečavanje samozapaljenja . . .

str 193 (u okviru 6.8. Uticaji na stanovništvo i zdravlje ljudi) U listi koja slijedi nakon rečenice: "Kada je riječ o negativnom uticaju na zdravlje ljudi uglavnom su u pitanju sinergijski uticaji više činilaca kao na primjer:" **treba dodati** i da gužve u saobraćaju, prekomjerna buka, preizgrađenost urbanog prostora . . . dovode do umanjavanja opšteg kvaliteta života, da utiču i na razvoj bolesti nervnog sistema, od povećane nervoze do stresa, što vodi i ka srčanom i moždanom udaru.

Pored gore navedenih korekcija, kao i za predlog PPCG, tako i za SPU podržavam i naglašavam slijedeće:

str. 163 Mnogi problemi u postizanju održivog razvoja na bazi sektorskih ciljeva su mnogo širi od problematike koja može biti tretirana kroz Plan, što treba biti jasno prepoznato i određeno. U tom smislu, bilo je potrebno jasno odvojiti probleme po sektorima, a koji su u domenu prostornog planiranja, jer njihova jasna definicija može pomoći i u sagledavanju konkretnih razloga koji su doveli do postojećeg stanja (koja je jasno okarakterisana kao nezadovoljavajuća), a samim tim stvoriti osnov na kome će se razmatrati i predložiti rješenja sanacije/poboljšanja stanja po prioritetima, imajući u vidu planski period (2040). Ovakav pristup je neophodan kako bi se jasnije definisali kriterijumi za adekvatnu ocijenu veličine mogućih negativnih uticaja, primarne smjernice za dalju realizaciju Plana na nižim hijarhijskim nivoima, ali i indikatora za praćenje stanja.

13. MIŠLJENJE – OBLAST ŠUMARSTVO

1. Uvod

Razvoj šumarstva, šumarske struke, drvne industrije i lovstva u Crnoj Gori omogućava održivo korišćenje prirodnih resursa na održiv način i ima značajan uticaj za očuvanje šumskih resursa Crne Gore. Analizom trenutnog stanja obrađivači prostornog plana za šumarstvo su identifikovali probleme u sektoru i nedostatke koje treba poboljšati u budućnosti. Na osnovu detaljne analize, predložene su konkretne mere za unapređenje stanja šuma u sektoru šumarstva. Cilj analize i predloženih mera je postizanje zacrtanih strateških ciljeva koji uključuju održivo upravljanje šumskim resursima. Svrha plana je da se kroz stručno, plansko gazdovanje šumskim ekosistemima i resursima doprinese unapređenju šumarskog sektora, uz očuvanje prirodnih vrednosti Crne Gore.

2. Vizija i ciljevi razvoja

Kroz prostorni plan definisani su ključni ciljevi koji se mogu svrstati u sledeće oblasti:

- Očuvanje, održivo korišćenje, odgovorno i stručno upravljanje i unapređenje šumskih resursa,
- Razvoj konkurentne i održive drvne industrije,
- Promovisanje odgovornog i stručnog upravljanja lovnim resursima,

Prostorni plan u sebi sadrži sveobuhvatnu analizu trenutnog stanja sektora šumarstva Crne Gore koji se suočava se sa mnogim izazovima. Plan predviđa sprovođenje sistema održivog gazdovanja, unapređenje infrastrukture, stručnih, kadrovskih i tehnoloških kapaciteta. Posebna pažnja posvećena je zaštiti šuma od požara i biotičkih faktora, zatim unapređenju potencijala drvne industrije i održivom korišćenju lovnih resursa. Kroz definisane mere i ciljeve, obrađivači plana postavili su dobar osnovu za unapređenje sektora šumarstva Crne Gore. Osim očuvanja šuma, prostorni plan uključuje unapređenje zakonodavnog okvira, usklađivanje sa evropskim procedurama i standardima. Plan naglašava potrebu za povećanjem stepena finalne obrade drveta. Kada je u pitanju lovstvo, održivo gazdovanje populacijama divljači, unapređenje staništa i praćenje njihovog stanja je osnov za unapređenje ovog potencijala sa kojim raspolaže Crna Gora. Takođe, ključni elementi plana su unapređenje i izgradnja mreže šumskih puteva i unapređenje informacionog sistema zasnovanog na GIS tehnologijama, sprovođenje druge nacionalne inventure šuma, pošumljavanja...itd. Važan aspekt koji je naglašen u prostornom planu je i unapređenje stručnih i tehničkih kapaciteta kadrova kroz srednjoškolsko i visoko obrazovanje.

Zaključak

Prostorni plan sektora šumarstva Crne Gore do 2040. godine je sveobuhvatan dokument koji postavlja osnov za dugoročni razvoj sektora. Plan je usmeren na održiv razvoj, zaštitu prirodnih resursa i unapređenje sektora na svim nivoima. Takođe, u ovom izveštaju mora se istaći stručnost i sposobnost obrađivača plana da opišu stanje i probleme, definišu ciljeve za razvoj i predlože mere za unapređenje stanja u sektoru šumarstva. Ono što stoji pred svim nadležnim službama Crne Gore, stručnim i naučnim institucijama, kao i pred svim građanima Crne Gore, implementacija svih mera u cilju ostvarivanja postavljenih ciljeva u prostornom planu. Verujem da će, uz zajednički rad i posvećenost, svi akteri uspešno realizovati ove zadatke na dobrobit svih građana Crne Gore.

14. MIŠLJENJE – KULTURNA BAŠTINA

Na početku pregleda Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine, koji se odnosi na kulturnu baštinu, dat je veliki broj primedbi koji su uglavnom ispravljene, i postupilo se po primjedbama stručnog lica. Nakon toga obrađivač plana za Kulturnu baštinu, uglavnom je pazio na terminologiju i na određene detalje koji nisu mogli da budu dio dokumenta. U još decidnijim komentarima na Prostorni plan Crne Gore do 2040. godine, **Uprava za zaštitu kulturnih dobara**, odnosno tim koji je osnovala ova ustanova na čelu sa dr Petrom Zdravković, pristupila je još detaljnijem pregledu cijelog dokumenta koji je poslat 3. 02 2025. godine na adresu **Ministarstvu prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine**. Sagledavajući komentare, ne mogu da ne budem saglasan na sve izdvojene primjedbe na koje je Uprava ukazala, a koje se u određenom dijelu poklapaju i sa primjedbama koje je uvidio i autor ovih redaka. Kao prvo, osnovni dokument na koji bi trebalo da se oslanja obrađivač jeste **Studija zaštite kulturne baštine za potrebe izrade PPCG do 2040, Uprava za zaštitu kulturnih dobara Crne Gore br. 03-082/25-74/2 od 31.1. 2025.; januar 2025 godine**. U komentarima na prostorni plan UZKD, primjećen je veliki broj primedbi koje se moraju ispraviti (vidjeti dokument upućen Ministarstvu prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine, Komentari na PPCG). Ovdje nećemo imenovati sve primedbe koje se moraju ispraviti već ćemo samo uputiti na ovaj dokument, Komentare, koji veoma stručno ispravljaju veliki broj grešaka.

Što se generalno tiče dijela koja je o Kulturnoj baštini koja je sastavila dr Igbala Šabović – Kerović Konzervator Ph.D. arc., je uglavnom decidan i jasan, uz ispravku određenih dijelova, kako u Zaštiti i unapređenju kulturno-istorijskih cjelina i neposrednog okruženja, gdje treba formulisati na sledeći način: **Za istorijske urbane cjeline i jezgra sa podgradima (Herceg Novi, Kotor, Budva, Bar, Ulcinj, Perast, Sveti Stefan, Risan, Cetinje, Virpazar, Rijeka Crnojevića, Grahovo, itd.), predvidjeti izradu Urbanističkih projekata uz uspostavljanje tijela za upravljanje, bez mogućnosti nove gradnje, izuzev rekonstrukcije objekata u skladu sa relevantnom dokumentacijom; Takođe, u dijelu „Zaštita fortifikacija “ — ukinuti termin gradske; • u dijelu „Zaštita indistrijske arhitekture i arhitekture XX vijeka“ — dio u zagradi zamijeniti sa: „Identifikacija kulturne baštine XX vijeka, njena dalja valorizacija uz preporuke očuvanja svih prepoznatih i naslijeđenih vrijednosti.“ • u dijelu koji se bavi valorizacijom kulturnog pejzaža, dio teksta nije u skladu Sa važećim Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, te je isto potrebno uskladiti; • Posebne mjere gdje se predlaže moguća nova gradnja u funkciji turizma u skladu sa predjelom neophodno je iste usaglasiti sa postojećim Studijama zaštite za predmetna područja (Studija zaštite za potrebe izrade Prostorno urbanističkog plana opštine Kotor); • U dijelu Polazni osnov potrebno je isključiti izradu Pojedinačne procjene uticaja za turističke objekte na prostoru Glavati jer je za predmetni prostor već izrađena Procjena uticaja i dobijeno mišljenje od Centra za svjetsku baštinu.**

Geške su sastavni dio rada, treba pogledati ove stavke, kao i sve stavke upućene od strane Uprave, u već pomenutim Kometarima, i ovaj dokument, što se tiče Kulturne baštine biće sasvim u redu.

15. MIŠLJENJE - OBLAST SAOBRAĆAJ

Analizom postojećeg stanja i planskom razvoju saobraćaja i saobraćajne infrastrukture Crne Gore, u ovom predlogu plana, posvećena je velika pažnja.

Najviše dilema, prirodno, izazvao je proces odabira nedostajućih **koridora/trasa drumskog saobraćaja**. Tako da su paralelno sa planerskim aktivnostima rađene su i detaljne projektantske analize predloženih trasa na nivou **idejnih rešenja** sa multi kriterijumskim analizama. Morfologija Crne Gore, ipak ne daje previše prostora za dileme iz ugla trasiranja. Tokom izrade idejnih rešenja analizirane su praktično sve mogućnosti. Za izradu podloga korišćene su rasterske metode (aerofotogrametrija i LIDAR). Ove metode daju najviši mogući kvalitet podloga za analizu prostora za potrebe nedostajućih trasa.

U ovom procesu traseri su vodili računa i o ostalim ograničavajućim faktorima, socijalnim kroz javne rasprave po lokalnim samoupravama, zaštiti prirode, zaštiti kulturnih dobara...

Kao posledica toga u predlogu plana prikazana su i **varijantna rešenja u Boki Kotorskoj** uz obrazloženje da će se završetkom idejnih rešenja usvojiti povoljnije vrednodavna varijanta.

Revident je saglasan sa predlogom prostornog plana.

16. MIŠLJENJE – OBLAST VODOPRIVREDA

Analiza postojećeg stanja organizacija uređenje i korišćenje prostora

Poglavlje 8.3. Vodoprivreda

U ovom dijelu nema primjedbi.

Prostorni plan Crne gore do 2040 godine

Poglavlje 8.3. Projekcija razvoja vodoprivrede

U ovom dijelu nema primjedbi.

Grafički prilog

Broj karte 07-04 – Postojeća i planirana hidrotehnička infrastrukturna mreža Crne Gore

U ovom dijelu nema primjedbi.

Smatram da je obrađivač usvojio i realizovao primjedbe revidenta kao i primjedbe sa javne rasprave koje stoje za ovaj nivo planskog dokumenta.

Na osnovu svega prihvatom Predlog PPCG do 2024 godine i predlažem da se usvoji.

17. MIŠLJENJE – OBLAST RUDARSTVO I GEOLOGIJA

Na osnovu člana 14 Pravilnika o metodologiji izrade planskog dokumenta i bližem načinu organizacije prethodnog učešća javnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 088/17 od 26.12.2017), dostavljam Mišljenje na Predlog Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine sa Izvještajem o Strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu Predloga Prostornog plana Crne Gore.

U Predlogu Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine ugrađene su sve primjedbe sa Javne rasprave, kao i predlozi organa, odnosno pravnog lica nadležnog za izdavanje tehničkih uslova, u skladu sa zakonom i strukom, u dijelu rudarstva i geologije.

Stav o osvrtima na ključne primjedbe i predloge sa Javne rasprave u opštinama Crne Gore sadržane u Izvještaju sa Javne rasprave o Nacrtu Prostornog plana Crne Gore do 2040.

godine sa Izvještajem o Strateškoj procjeni uticaja za životnu sredinu (**Dopunjeni izvještaj u skladu sa dostavljenim mišljenjima iz postupka prekograničnog uticaja na životnu sredinu i dopunjenim zapisnicima sa javnih rasprava u opštinama Crne Gore**), urađen je u skladu sa zakonom i poštovanjem za uvažavanjem primjedbi i mišljenja građana crnogorskih opština u kojima je održana Javna rasprava.

ZAKLJUČAK

Detaljnim pregledom, odnosno provjerom ugrađenih primjedbi u Predlog Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine sa Izvještajem o Strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu Predloga Prostornog plana Crne Gore, u dijelu **poglavlja rudarstva i geologije**, stav je da su članovi Stručnog tima za izradu Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine, u skladu sa zakonom i strukom, ugradili iste.

U skladu sa naprijed navedenim, dajem **pozitivno mišljenje** na Predlog Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine sa Izvještajem o Strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu Predloga Prostornog plana Crne Gore, koji obuhvata sva ona poglavlja koja se odnose na **Sektor rudarstva, geoloških istraživanja i ugljovodonika**, kao i na poglavlja **Hidrogeologija, Seizmika i Seizmički hazard** i da se isti uputi u dalju proceduru, shodno zakonu, odnosno dostavi Vladi Crne Gore radi utvrđivanja istog.

18. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE PREDSTAVNICE OPŠTINE ZETA
--

Obrađivač Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine je na osnovu uvaženih primjedbi i sugestija zainteresovane javnosti sa područja opštine Zeta izvršio izmjene i dopune u tekstu dokumenta. Međutim, u većem obimu dokumenta kroz tekstualni i grafički dio provlači se naziv Golubovci, umjesto Zeta.

Planom za su za područje Opštine Zeta na osnovu geografskog položaja, prirodnih resursa, saobraćajne povezanosti, klimatskih karakteristika, lokalne specifičnosti navedeni prioriteti budućeg razvoja, uz fokus na zaštitu prirode i životne sredine i poštovanje utvrđenih smjernica kroz buduća lokalna planska dokumenta i programe razvoja.

Na osnovu prethodno navedenog, uz osvrt da se izvrši korekcija u dokumentu, na dostavljeni Predlog Prostornog plana do 2040. godine dajem **pozitivno mišljenje**.

19. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE PREDSTAVNICE OPŠTINE ANDRIJEVICA

Na dostavljeni predlog Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine, kao članica Savjeta za reviziju planskog dokumenta, obavještavam Vas da na isti nemam primjedbi i sugestija.

20. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE PREDSTAVNICE OPŠTINE BAR

Vlada Crne Gore je na sjednici od 20. decembra 2018. godine donijela Odluku o izradi Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine (Službeni list Crne Gore", br. 082/18).

Imajući u vidu dosadašnji tok izade PPCG, odnosno usaglašavanje sa primjedbama i sugestijama datim od strane nadležnih institucija i Savjeta za reviziju, generalni zaključak je da je najveći dio primjedbi prihvaćen i plan korigovan u značajnoj mjeri.

- Kada je u pitanju opština Bar, sa aspekta razvoja saobraćaja, PPCG treba da stvori osnovu za integrisano planiranje saobraćajne mreže Crne Gore, u kojem bi Bar bio važno saobraćajno i logističko čvorište. S tim u vezi, neophodno je unapređenje saobraćajnog sistema na principima održivosti, uz maksimalnu zaštitu prirodnih i kulturnih dobara, kao i izbjegavanje dupliranja saobraćajnica i primjenu pristupa preklapanja i proširenja saobraćajnica gdje je to god moguće u cilju prostorne i ekonomske uštede.

Na predloženo saobraćajno rješenje nema primjedbi na definisane trase koridora drumske saobraćajne infrastrukture koji prolaze kroz teritoriju opštine Bar, uz sugestiju da se prilikom odabira konačne trase ne ugroze zaštićena područja, što se prije svega odnosi na područje Nacionalnog parka Skadarsko jezero i zaštićenog kulturnog dobra Stari grad Bar. Potrebno obratiti pažnju na način ukrštanja planiranog auto-puta sa saobraćajnicama koje gravitiraju naselju Virpazar. Pregledom dostavijene dokumentacije, utvrđeno je da na grafičkom prilogu: „Planska karta 21 - Saobraćajna infrastruktura” nije prikazana trasa postojećeg magistralnog puta M-1 Debeli brijeg-Sukobin.

- Zbog jednog od najznačajnijih kapitalnih projekata u Opštini Bar, koji se sprovodi u skladu sa PPPN OP – Detaljna razrada lokacije Maljevik, na osnovu koje su započeti radovi komunalnog opremanja zemljišta, neophodno je uzeti u razmatranje i dati preporuke za korigovanje granice zahvata i ograničenja namjene zemljišta koju određuje Studija zaštite parka prirode Katič, koja nije donijeta u skladu sa zakonskom procedurom.

- Vezano za pomorsku privredu, prioritet je razvoj Luke Bar koja će se dalje razvijati kao glavna međunarodna luka u Crnoj Gori. Strateški osnov razvoja turizma Obalnog područja do 2030. godine određuje Luku Bar kao lokaciju za pristan kruzera. Za potrebe razvoja pomorskog putničkog saobraćaja potrebno je planirati novi putnički terminal u Luci Bar sa novim brodskim vezovima za prihvatanje putničkih i kruzera brodova.

- U dijelu Pomorski saobraćaj: 2. Faza – faza finalizacije započetih projekata, Plan preporučuje:
“ 1) rekonstrukcija i modernizacija lučkih kapaciteta i kontinuirano unapređenje efikasnosti i kvaliteta pružanja usluga; 2) izgradnja lučkog LNG terminala; 3) intenzivnije povezivanje pomorskog i drugih vidova saobraćaja; 4) nabavka brodova; i 5) obezbjeđivanje i izgradnja luka nautičkog turizma za remont jahti.”

S obzirom da je u odgovorima obrađivača u Izvještaju sa javne rasprave navedeno da se prihvata primjedba Opštine Bar, te da će se izgradnja LNG terminala isključiti i neće biti predložena u Predlogu plana, potrebno je LNG terminal isključiti iz navedenih preporuka (str. 283), tim prije što se ne može smatrati započetim projektom.

- U luci Virpazar nije predviđen granični prelaz.

- Opština Bar je već više puta kroz odgovarajuće planske dokumente, počev od regionalnog plana Južni Jadran, pa do PUP-a opštine Bar, iskazala javni interes za izgradnju aerodroma odgovarajuće kategorije (3C) u Mrkovskom polju u Baru. U Predlogu plana nema smjernica za planiranje aerodroma u Baru.

- Lokalnim Planom upravljanja otpadom Opština Crnogorskog primorja definisan je način upravljanja otpadom za koji su nadležne lokalne jedinice samouprave, formiranje pretovarnih stanica, reciklažnih dvorišta, centara za kompostiranje, lokacija za inertni građevinski otpad, sanacija postojećeg odlagališta otpada. Za Bar i Ulcinj je izgrađena zajednička deponija na koju se od 2012. godine odlaže otpad iz ove dvije opštine, a naknadno i iz drugih primorskih opština.

U Državnom planu upravljanja otpadom u Crnoj Gori za period 2014–2020. godine predviđena su za primorje dva regionalna centra za obradu otpada: u Opštini Bar na lokaciji Možura i drugi na lokaciji Herceg Novog. Za svaku jedinicu lokalne samouprave, ovim Državnim planom upravljanja otpadom predviđeno je po jedno potpuno opremljeno reciklažno dvorište.

Neophodno je utvrditi granične kapacitete sanitarne deponije „Možura“ i po količini i po strukturi otpada sa područja Bara i Ulcinja (ne i ostalih primorskih opština) u skladu sa održivim razvojem, a posebno u odnosu na zaštitu životne sredine u kontaktnim područjima namijenjenim stalnom i turističkom stanovanju. Za nedostajuće kapacitete po vrsti i strukturi otpada ispitati alternativne lokalitete sa ciljem da se ukupne potrebe primorja u oblasti odlaganja i reciklaže otpada potraže na drugim lokacijama u neposrednom zaleđu, a kojih svakako ima u nenaseljenom masivu Paštrovačke gore i dalje, i koje u potpunosti ispunjavaju kriterijume održivog razvoja i zaštite životne sredine, naročito u odnosu na medicinski i drugi opasan otpad.

- Imajući u vidu značaj vodoizvorišta sa kojih se opština Bar snabdijeva pijaćom vodom, osim pozicija vodoizvorišta, potrebno je predmetni plan dopuniti zonama sanitarne zaštite vodoizvorišta Orahovo Polje, Vejle Oko i Zaljevo;

Potrebno je označiti i pozicije postojećih vodoizvorišta Glava od vode (Turčini 1) i Vrteljak (Turčini 2), kao i izvoriste Zupci kao potencijalno značajno vodoizvorište;

U dokumentu Analiza postojećeg stanja organizacije, uređenja i korišćenja prostora, treba dodati bunare B1 i B2 koji se nalaze u naselju Čanj, kao i pozicije postojećih podzemskih kanalizacionih ispusta u opštini Bar.

Napomena: sve navedeno za fazu hidrotehnike se nalazi u grafičkom prikazu u prilogu mišljenja DOO VIK Bar.

- U odnosu na odabrani scenario razvoja, njemu mora prethoditi intenzivna zaštita prostora kojom bi se prekinuo postojeći trend, kako bi se odgovornim djelovanjem na svim nivoima postigao prosperitet i uravnoteženi razvoj.

Nakon uvida u predlog Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine, smatram da se planski dokument može uputiti u dalju proceduru, uz uvažavanje i prihvatanje navedenih primjedbi i korekcija.

21. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE PREDSTAVNIKA OPŠTINE BUDVA

Predstavnik Opštine Budva oklobra 2023. godine dostavio je uslovnu saglasnost na nacrt plana uz obavezu da se u daljoj izradi planskog dokumenta tretiraju primjedbe dostavljene na predhodni koncept plana i nacrt planskog dokumenta.

Takođe je dostavljeno Mišljenje na izvještaj o javnoj raspravi o nacrtu Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine.

Što se tiče dostavljenog predloga Prostornog plana Crne Gore do 2040 godine potrebno je

isti dopuniti, prije upućivanja u dalju procedure, sa izvještajem o strateškoj procjeni i studijom zaštite kulturnih dobara.

Smjernice i planska opredeljenja u PPCG kada je riječ o infrastrukturi treba dovesti u odnos sa postojećem i planiranim povećanjem broja korisnika prostora vodeći računa o maksimalnoj zaštiti područja.

Posebno apostrofiram protivljenje planiranju vjetroelektrane na lokaciji Brajići kao i trase gasovoda s obzirom na opredeljenje Budve kao turističke destinacije.

Potrebno je povesti računa o primjedbama Opštine Budva od 31.12.2024 godine (01-082124-2359/1).

Zaključak: Predlog Prostornog plana Crne Gore, prije upućivanja u dalju proceduru potrebno je doraditi u skladu sa primjedbama.

22. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE PREDSTAVNIKA OPŠTINE BERANE

Dostavljam mišljenje na predlog Prostornog plana Crne Gore do 2040.godine sa primjedbama i to:

1. Na grafičkom prilogu sjevernog regiona je primijećen nesklad između granica opština Berane - Andrijevica. Potrebno je usaglasiti ove podatke sa Upravom za nekretnine.
2. VAZDUŠNI SAOBRAĆAJ - **Smjernice za lokacije aerodrome** je potrebno dopuniti sa smjernicama za aerodrom u Beranama jer je to objekat čija aktivacija je od značaja za sjeverni region. Markicu za aerodrom u Beranama na grafičkom prilogu usaglasiti sa tekstom u dokumentu.
3. Uskladiti **grafiku i tekst** za trasu autoputa na području beranske opštine. Naime, potrebno je grafički prilog usaglasiti sa varijantom trase autoputa - zapadna trasa, tzv.,brdska trasa,, koja zaobilazi gradsko jezgro i prigradska naselja.

Na osnovu sagledavanja Predloga PPCG do 2040 godine, dajem pozitivno mišljenje na PREDLOG PROSTORNOG PLANA CRNE GORE DO 2040.godine radi dalje procedure i izrade Plana, uz prethodno otklanjanje naznačenih primjedbi.

23. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE PREDSTAVNICE OPŠTINE BIJELO POLJE

U tački 10.7 Drumski saobraćaj u tabeli planiranih magistralnih puteva pominje se izmještanje obilaznice Bijelo Polje. Inicijativa Opštine je bila da se razmotri mogućnost planiranja **izgradnje** dijela obilaznice (nastavak postojeće obilaznice), kroz naselje Pripčići, desnom obalom rijeke Lim, radi povezivanja izgrađene obilaznice (M-2) u naselju Nikoljac i magistralnog puta M-5 (dionica Ribarevine – Berane) u Ribarevinama.

U mišljenju na koncept planskog dokumenta detaljno sam obrazložila trasu i potrebu za izgradnjom dijela obilaznice kroz naselje Pripčići. Pošto je nacrtom planskog dokumenta bilo planirano izmještanje obilaznice, a ne izgradnja odnosno nastavak postojeće obilaznice, ponovo sam pisala primjebdu u tom dijelu u mišljenju na nacrt. Kako se i u predlogu planskog

dokumenta planira "izmještanje obilaznice Bijelo Polje" što nije bila inicijativa Opštine, neophodno je razmotriti opravdanost inicijative Opštine i istu ugraditi u planski dokument.

U nacrtu plana u tabeli regionalni putevi bio je planiran "put 9,5km od auto-puta do Bijelog Polja i nova petlja Bijelo Polje". Međutim u tekstualnom dijelu predloga plana ova stavka je izostavljena, iako je u planskoj karti 21 – Saobraćajna infrastruktura planirana saobraćajnica koja bi povezivala Bijelo Polje sa auto-putem "Bar – Boljare". Imajući u vidu prethodno pomenuto neophodno je usaglasiti grafički i tekstualni dio plana.

U tabeli 10.5 (str.248) Pregled potencijalnih zaštićenih područja prirode u Crnoj Gori – II kontinentalni dio – nacionalna kategorija – spomenik prirode dodati - Kanjon rijeke Stožernice - i u kategoriji predio izuzetnih odlika dodati „Slivno područje izvorišta Bistrice“ (Mala Bistrica desna pritoka Ljuboviđe). U tabeli 10.3 (str.244) Mreža i funkcije naselja u Crnoj Gori kao značajne lokalne centre upisati Bistricu i Zaton (umjesto Kanje), a lokalni centri su: Lozna, Tomaševo, Kanje i Pavino Polje.

PPCG planirana su dva nova regionalna centra za obradu komunalnog otpada, u okviru kojih bi egzistirale i sanitarne deponije, u Nikšiću i Bijelom Polju. Regionalni centar za gradove sjevernog regiona (13 opština) planiran je u opštini Bijelo Polje.

S obzirom da lokacije regionalnih sanitarnih deponija planskim dokumentom nisu ni okvirno definisane neophodno je planom ostaviti mogućnost da se regionalne sanitarne deponije mogu realizovati i na teritorijama drugih opština (jedne ili više) ukoliko se obezbjedi podobna lokacija. U protivnom, ako ni jedna lokacija u opštinama Bijelo Polje i Nikšić, ne ispuni neophodne kriterijume, moraće se raditi izmjene PPCG.

**24. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE
PREDSTAVNICE PRIJESTONICE CETINJE**

Nakon uvida u dostavljenu dokumentaciju u vezi Prijedloga Prostornog plana Crne Gore do 2040.g., dajem pozitivno mišljenje na isti.

**25. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE
PREDSTAVNIKA OPŠTINE DANILOVGRAD**

Nakon uvida u dostavljeni materijal, obavještavam da nemam primjedbi na Predlog Prostornog plana Crne Gore.

**26. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE
PREDSTAVNICE OPŠTINE GUSINJE**

Primjedbe na predlog plana

1. Strana 24 u dijelu „Regionalna podijela“-Sjeverni region nije obuhvaćena dolina rijeke Grnčar koja je od državnog značaja, jer Gusinje kao opština ne spada pod „Limskom dolinom“.
2. Resursi i potencijali str. 237 dodati pored zimskih sportova pogodnosti za izgradnju žičare za razvoj zimskih sportova na planini Bor 2.106m.

3. Strana 261 tabela 10.15 Izvorišta Ali pašini izvori najveće vrelo u CG sa kapacitetom 3.555 l/s, obzirom da tabela ne sadrži kapacitet ovog izvora, dostavljamo vam pouzdane podatke.

4. Školski centar Gusinje, koji bi obuhvatio cijeli obrazovni sistem u Gusinju kao jednu cijelinu.

5. Kolektor za prečišćavanje u Plavu za Opštine Plav i Gusinje predvidjeti, a izrada projektne dokumentacije je u toku.

27. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE PREDSTAVNIKA OPŠTINE HERCEG NOVI

OPŠTE – tokom svog vremena izrade plana, sa stanovišta razvojnih potreba opštine Herceg Novi – nije bilo primjedbi.

POJEDINAČNO – obrađivač je prihvatio primjedbe i sugestije date na nacrt plana i u skladu sa tim, kroz predlog plana, izmijenio i dopunio razvojne smjernice za opštinu Herceg Novi.

POSEBNO - za opštinu Herceg-Novu, od izrazitog je značaja plansko rješenje saobraćajnice za brzi saobraćaj – u predlogu plana određeno je sljedeće:

„Osim analiza koje su rađene u prethodnim fazama izrade plana, u periodu pripreme Predloga plana, Monteput doo. je pristupio **izradi Idejnih rješenja** u zoni Bokokotorskog zaliva i zoni Skadaskog jezera: 1. prelaska Bokokotorskog zaliva; Cilj je da se nakon analiza i vrijednovanja varijantnih rješenja, definiše predlog koridora brze saobraćajnice i nakon toga stvore uslovi za izradu Idejnih projekata i realizaciju/izgradnju saobraćajnica.

Na osnovu rezultata višekriterijumske analize, u PPCG se definiše predlog koridora **koji je ukupno vrednovan kao bolje rješenje.**

.....

„Obavezujuća smjernica:

Potrebno je da se u **roku od 1 godine** od donošenja PPCG, (do kraja 2025.godine), **izrade sva Idejna rješenja** planiranih saobraćajnica i planirani/rezervisani koridori oslobode za druge namjene i korišćenje.

....

Zbog toga se u Predlogu plana koji se upućuje Savjetu za reviziju plana, Ministarstvima i institucijama Crne Gore, prikazuju **varijantna rješenja** u zoni Boke Kotorske."

Od obrađivača sam dobio sljedeće obavještenje: „Informisani ste da je finalizacija Prostornog plana Crne Gore u toku i da svi radimo na konačnom rješavanju koridora i buduće trase brze primorske saobraćajnice."

Iz svega navedenog, jasno je da, još uvijek nemamo odabran koridor brze saobraćajnice, tako da se po tom pitanju se ne može dati ocjena.

Za Opštinu Herceg-Novi od izuzetnog je značaja odabir konačnog rješenja trase/koridora brze saobraćajnice. Saobraćajnica – kako je predviđena predlogom plana, u **četiri varijante**, uništava pejzaž zaleđa opštine koji je viđan sa mora i sa Luštice, a osim toga blokira ogromno zemljište za izgradnju. Ono što se nalazi u planu, su četiri koridora koji blokiraju oko 20 miliona metara kvadratnih (oko **2.000 hektara**) prostora. Radi upoređenja, katastarska opština Topla, koja čini osnovno gradsko područje, ima 330 hektara – znači da je područje blokirano koridorima brze saobraćajnice skoro **šest puta veće** od osnovnog gradskog područja.

U predlogu PPCG potrebno je jasno i nedvosmisleno ili **odabrati koridor** ili, ako to ne bude moguće, takođe jasno i nedvosmisleno napisati da, ako u usvojenom predlogu PPCG ostanu više varijanti koridora, da će, **nakon godine dana biti odabran** samo jedan i da ostali koridori neće opterećivati plansku dokumentaciju nižeg reda.

Takođe treba odrediti, da širina koridora koji prolazi kroz postojeće ili planirane površine naselja ne bude 300 nego 100m.

Zbog svega navedenog, sa stanovišta razvojnih potreba Opštine Herceg-Novi, daje se pozitivna ocjena na predlog PPCG, osim u pitanju odabira **koridora** brze saobraćajnice.

**28. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE PREDSTAVNICE
OPŠTINE KOLAŠIN**

Nakon detaljnog pregleda dostavljenog Predloga Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine, zajedno sa pratećim Izveštajem o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu, načelno se slažem sa predloženim planom. Smatram da on pruža dobar okvir za dalji razvoj opštine, u pogledu održivog upravljanja prostorom i zaštitom prirodnih resursa.

Međutim, uzimajući u obzir strateška opredjeljenja Opštine Kolašin, preporučujem da se razmotre sugestije koje smo dostavili, a koje su evidentirane pod brojem 04-332/25-97/17 od 30.01.2025. godine, kako bi plan u potpunosti odražavao specifične potrebe i potencijale naše opštine.

**29. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE
PREDSTAVNICE OPŠTINE KOTOR**

Nakon pregleda Predloga PPCG do 2040. godine od decembra 2024.g. dajem pozitivno mišljenje za potrebe usvajanja Plana, s tim što je potrebno otkloniti tehničku grešku u dijelu pobrojavanja imena komisije za stručnu ocjenu gdje kao predstavica Opštine Kotor umjesto Dušanke Petrović treba da piše Jelena Franović.

**30. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE
PREDSTAVNICE OPŠTINE MOJKOVAC I OPŠTINE PETNJICA**

Obrađivač je uglavnom korektno ali sažeto i uopšteno ugradio, prihvatio i /ili obrazložio, primjedbe i sugestije na Nacrt plana za obe Opštine.

U dorađenom priloženom planskom dokumentu bi trebalo preispitati sledeće:

1. Na grafičkom prilogu sjevernog regiona je primjećen nesklad između granica opština Berane - Andrijevice. Usaglasiti ove podatke sa Upravom za nekretnine a ukoliko je to nemoguće u analizi postojećeg stanja objasniti razlog te pojave.
2. **POLJOPRIVREDA** - Prioritetni ciljevi u kratkom roku do 2030 u kontekstu smernice - **Detaljniji uslovi koji se odnose na parametre za izgradnju u seoskom naselju** razmisliti o preporuci da minimalna površina parcele poljoprivrednog zemljišta na kome se može izgraditi stambeni objekat iznosi 3000m².
U praksi je svo zemljište u seoskim naseljima u listovima nepokretnosti poljoprivredno zemljište. U sjevernom regionu, seoska naselja su razučena, i deobama usitnjavana i veliki je procent onih za koje ova smjernica ne može da se primjeni. Katastarske službe su u ranijem periodu cijepale poljoprivredno zemljište a nisu im u skladu sa raspoloživim površinama mijenjale namjenu i većina okućnica nemaju ovu površinu (logika nalaže da parcela do cca 1000m² ne može biti potencijal za razvoj poljoprivrede osim ako se steknu uslovi za udruživanje sa susednim parcelama). Preporuka je da se u cilju zaštite poljoprivrenog zemljišta odredi procenat zemljišta koje se može odvojiti za građevinsko zemljište u okviru poljoprivrednog a da planovi nižeg reda detaljnije sagledaju situacije po naseljima, jer nažalost ni zakon o poljoprivredi nije jasno dao smjernicu kako zaštititi poljoprivredno zemljište.
3. **VAZDUŠNI SAOBRAĆAJ** - **Smjernice za lokacije aerodroma** je potrebno dopuniti sa smjernicama za aerodrom u Beranama jer je to objekat čija aktivacija je od značaja za sjeveni region. Markicu za aerodrom u Beranam na grafičkom prilogu usaglasiti sa tekstem u dokumentu jer je i dalje zadržan tekst da je ova lokacija „letjelište“.
4. Preispitati položaj **trase autoputa kroz Berane-selo Dolac** jer je u grafičkom prilogu predstavljen u podnožju planine Hrastovac preko kulturno istorijskog dobra Manastira Đurđevi stupovi. Inače posvetiti pažnje strateškoj procjeni uticaja na kulturno istorijska dobra u zoni kapitalnih investicija.
5. U prilogu **RAZVOJNE ZONE** - **Sjeverni region u dijelu resursa i potencijala** dodati da se na sjeveru nalazi bogato kulturno istorijsko nasleđe-arheološka nalazišta, utvrđenja, vjerski objekti i tradicionalno seosko graditeljstvo i uspostaviti smjernice za njihovu održivost i valorizaciju kroz smjernice za razvoj turizma u gradovima sjevernog regiona. U Mojkovcu je arheološko nalazište tvrđave i starog naselja Brskovo u zoni istraživanja rudnika, u Beranama Tumbarice i arheološka lokacija pored Manastira Đurđevi stupovi. U Penjici pećina u Radmancima kao prirodno dobro. Takođe uskladiti markice na grafici za kulturna dobra sa legendom.
6. Uopšteno u smjernicama za izradu planova na lokalnom nivou stvoriti planerske preduslove za izgradnju energetskih objekata iz obnovljive energije u svim opštinama gde se steknu uslovi na osnovu nakon profesionalne analize i procjene.

ZAKLJUČAK:

Saglasna sam da Plan ide u dalju proceduru nakon dorade i pojašnjenja ovih sugestija. Pošto Strateška procjena nije dostavljena, u dijelu izrade predloga Strateške procjene uticaja na životnu sredinu **obratiti pažnju** na uticaj potencijalnog aktiviranja rudnika na sjeveru, uticaj nastavka auto puta i planiranih saobraćajnih objekata, naročito aerodroma u Beranama koji je bitna investicija za sve sjeverne opštine.

Sveobuhvatno, uskladiti grafiku i tekstualni dio planskog dokumenta.

**31. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE
PREDSTAVNIKA OPŠTINE NIKŠIĆ**

Pregledom dostavljenog Predloga Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine i Izvještaja o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu utvrdio sam da su kroz strateska planska opredjeljenja prepoznati najznačajniji resursi i potencijali Opštine Nikšić i podržani kroz planska rješenja, kao i prioritetne oblasti na koje će se oslanjati održivi razvoj opštine, sam saglasan da se predlog planskog dokumenta - Prostorni plan Crne Gore do 2040. godine prihvati, odnosno dajem pozitivno mišljenje na Predlog Prostornog plana Crne Gore.

**32. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE
PREDSTAVNIKA OPŠTINE PLAV**

Kao član Savjeta za reviziju planskih dokumenata –vezano za dostavljeni Predlog PP CG (u daljem tekstu Plan) dajem sledeće primjedbe:

U poglavlju..

8.1. SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA

8.1.1. Drumski saobraćaj

- Regionalni putevi
PLANIRANI

U planirane Regionalne puteve dodati put:

Gusinje Vojno selo Plav

U PPCG u poglavlju 8.1.1- Drumski saobraćaj u planirane Regionalne ili turističke puteve Dodati put:

Gusinje-Vojno selo-Plav.

Koji povezuje veliki broj naselja: Gusinje, Koljenoviće, Kruševo, Višnjevo, Hakanje, Vojno Selo i Plav i isti je na teritoriji opštine Plav izgrađen sa elementima regionalnog puta - širina kolovoza 6m sa biciklističkom stazom i trotoarem sa obje strane puta. . Put Gusinje Vojno selo Plav povezuje drugu stranu plavogusinske doline i ide oko Plavskog jezera slično putu oko Bokokotorskog zaliva koji bi svrstavanjem u kategoriju Regionalni ili turistički put uticao na znatno bolje povezivanje velikog broja naselja sa javnim prevozom te značajno doprineo razvoju turizma i poljoprivrede na seoskom području.

U poglavlju 8.1.-5. Turistički putevi

PLANIRANI

U planirane Turističke puteve treba dodati put:

Bogičevica - Dvojnice Bjeleška- (prevoj granica Kosova- Dečani)

U PPCG u poglavlju 8.1.1- Drumski saobraćaj u planirane turističke puteve treba dodati kao turistički put Bogičevica-Dvojnice-Bjeleška(prevoj)-Dečani postojeći lokalni put polazeći od planiranog tunela pored katuna i planine Bogičevica te preko

prevoja Dvojnice i Bjeleška (granica Kosova) i uključuje se u postojeći izgrađeni put prema Dečanima ukupne dužine cca 10 km. Dionica toga puta od planiranog tunela sa početnom kotom cca 1500mnv na planiranom regionalnom putu Plav – Dečani prema planiranom Alpskom skijaškom turističkom centru Bogićevica 1750 izgrađena je kao makadamski put. Dionica od katuna Bogićevica nastavlja putem za karaulu, a od kote 1950mnv izgrađena je do prevoja Bjeleška (prevoj- granica Kosova 2180 mnv) kao zemljani put sa elementima regionalnog puta sa maksimalnim nagibima opruženog puta do 7%.....

Svrstavanjem u kategoriju turistički put znatno bi uticali na razvoj opštine, te značajno doprineli razvoju turizma i poljoprivrede na ruralnom području. OVAJ PUT JE BIO UCRTAN u grafičkom Prilogu Saobraćaj Nacrta PPCG.

U tabeli u poglavlju 10.12. Granični prelazi

-treba planirati granične prelaze na planirani auto put i regionalne puteve:

-Autoput- Andrijevica – Murino – Čakor – Bjeluha- (granica Kosova)

-Reg. put -Plav – Dečani, dio puta Plav – Bogićevica (granica sa Kosovom).

-Reg. put Plav-Zabelj-Šćapica-Cerem (granica sa Albanijom)

... i iste označiti na grafičkoj podlozi Plana.

U poglavlju 10.15. Izvorišta

treba dodati u tabeli i kapacitet Izvorišta Alipašini izvori sa srednjom izdašnošću 4000 l /sec minim izdašnošću 2000 l /sec.

Na osnovu navedenog mišljenja sam da u ponuđeni Predlog PP Crne Gore treba ugraditi date primjedbe koje su zasnovane na realnim potrebama građana i razvoja opština Plava i Gusinja a u skladu stručnim podlogama – studijama koje su rađene za ovo područje i isti može ići u dalju proceduru.

**33. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE
PREDSTAVNICE OPŠTINE PLJEVLJA**

Saglasna sam sa Predlogom PPCG do 2040.godine.

**34. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE
PREDSTAVNICE OPŠTINE PLUŽINE**

Pregledom dostavljenog Predloga Prostornog plana Crne Gore do 2040.godine i Izvještaja o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu utvrdila sam da su kroz strateška planska opredjeljenja prepoznati najznačajniji resursi i potencijali opštine Plužine i podržani kroz planska rešenja, pa sam saglasna da se predlog planskog dokumenta prihvati.

**35. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE
PREDSTAVNICE GLAVNOG GRADA PODGORICE**

1. U poglavlju „Smjernice za izgradnju i uređenje u ruralnim područjima“, naslov „Opšte smjernice za uređenje ruralnih područja“, podnaslov „Građevinsko područje ruralnih naselja“ navedeno je, između ostalog, sljedeće:

U strukturi ruralnih područja se izdvajaju građevinska područja sa stambenom funkcijom i ekonomskim objektima, (seosko naselje), koja su odvojena od poljoprivrednih površina, koja pripadaju u administrativnom pogledu seoskom naselju ili zajednici naselja.

... "Omogućiti uslove za izgradnju novih **objekata za stanovanje, ekonomskih objekata, objekata u privredne svrhe** i pri tome očuvati postojeću strukturu seoskog naselja.

...
Dozvoljava se izgradnja objekata za eko i etno turizam, zdravstveni turizam i druge specifične vidove turizma, koji su karakteristični za ruralna područja. Izgradnja je moguća na ostalim prirodnim površinama i zemljištu od V-VIII bonitetne klase, ... Detaljne smjernice će se dati nižoj planskoj dokumentaciji (PUP opštine).

Na kartogramu 7.2.- 2. U naslovu je navedeno „Urbana i ruralna područja (građevinska područja - gradske i seoske površine)“ a u legendi stoji: „**građevinsko područje** naselja - „seoske površine“.

U istom poglavlju, naslov „Poljoprivredne površine“ navedeno je, između ostalog, sljedeće:

...
Na obradivim poljoprivrednim površinama **I-IV bonitetne klase nije moguće graditi objekte u funkciji stanovanja i turizma.**

...
Na poljoprivrednim površinama **V-VIII bonitetne klase moguće je graditi objekte za stanovanje, ekonomske objekte u funkciji poljoprivrede i objekte za agroturizam.**

Primjedbe:

- *Potrebno je razdvojiti i precizno definisati pojam „građevinsko područje ruralnih naselja“ od pojma „ruralno područje“ jer se prostor ruralnog područja ne smije poistovjetiti sa prostorom građevinskog područja ruralnog naselja. Ovo iz razloga što nije jasno definisano da li se smjernice odnose i na ruralno područje – prostor izvan građevinskog područja seoskog naselja, koje se na taj način pretvara u građevinsko zemljište i to za izgradnju i privrednih objekata i turističkih kompleksa.*
- *Kategorija „zemljište bonitetne klase od V-VIII“, mora biti definisana planskom namjenom, (pretpostavka je da se mislilo isključivo na „Poljoprivredne površine“). Prethodno navedeno iz razloga što i zemljište sa namjenom npr. „Šumske površine“ može imati bonitetnu klasu V-VIII.*
- *Izgradnju objekata na površinama sa namjenom „Ostale prirodne površine“ ne treba dozvoliti!!! (Pretpostavka je da se mislilo na „Ostale poljoprivredne površine“).*
- *Odredbu „Na obradivim poljoprivrednim površinama I-IV bonitetne klase nije moguće graditi objekte u funkciji stanovanja i turizma“ preformulisati da glasi: „na obradivim površinama od I-IV bonitetne klase, nije dozvoljena izgradnja“.*

Dati su „Preporučeni indikatori za izgradnju stambenih objekata na poljoprivrednim površinama:

- Minimalna površina parcele poljoprivrednog zemljišta na kome se može izgraditi stambeni objekat iznosi 3000m².
- Maksimalno 10% parcele poljoprivrednog zemljišta se može predvidjeti za izgradnju stambenog objekta.
- Maksimalni indeks zauzetosti na dijelu parcele za izgradnju stambenog objekta iznosi 0,2.
- Maksimalni indeks izgrađenostna dijelu parcele za izgradnju stambenog objekta iznosi 0,4.

- Maksimalna spratnost stambenog objekta S+P+1.
- Maksimalna BGP planiranog stambenog objekta na na dijelu parcele za izgradnju stambenog objekta može biti 400m².

Preporučeni indikatori za izgradnju ekonomskih objekata na poljoprivrednim površinama:

- Minimalna površina parcele poljoprivrednog zemljišta na kome se može izgraditi ekonomski objekat iznosi 1000m².
- Dozvoljena je izgradnja slobodnostojećih ekonomskih objekata.
- Maksimalno 3.5% poljoprivredne parcele se može predvidjeti za ekonomski objekat.
- Maksimalna spratnost ekonomskog objekta P – Pv.

Primjedbe:

- *Navedeni „preporučeni indikatori“ su dati suviše detaljno za planski dokument ovog nivoa da bi mogli, iako su „preporučeni“, biti na pravilan način primijenjeni kod izrade planske dokumentacije nižeg reda i to: ...“u zavisnosti od karateristika ruralnog područja lokalne zajednice“ a posebno imajući u vidu specifičnosti i razlike seoskih naselja primorskog, središnjeg i sjevernog regiona.*
- *Dat je parametar: „max 10% parcele se može predvidjeti za izgradnju stambenog objekta“ i „max indeks zauzetosti 0,2“, odnosno 20%, što predstavlja neusaglašenost.*
- *Nije logično davati odvojeno parametre za parcelu ekonomskih objekata jer su isti, po pravilu, u funkciji poljoprivrednog domaćinstva.*
- *U slučaju da se u narednoj fazi rada, zadrže preporučeni indikatori za izgradnju stambenih i ekonomskih objekata na poljoprivrednim površinama, neophodno je uraditi i preporučene indikatore i za ostale namjene koje su dozvoljene (objekti za agro, eko i etno turizam...objekti u privredne svrhe...) i u tom postupku precizirati tipologiju objekata i planirane namjene površina.*

2. Poglavlje „Implementacija planskih smjernica...“

Primjedba:

Ako se već navode konkretni nazivi, usaglasiti nazive Zakona i planskih dokumenata (Predlog Zakona o uređenju prostora a ne Zakon o planiranju prostora; Urbanistički projekat a ne Urbanistički plan).

3. U poglavlju „Prostorno plansko obrazloženje planiranih primarnih drumskih saobraćajnica“, date su Slike razmatranih varijanti brze saobraćajnice od Herceg Novog do Budve, prelazak preko Bokokotorskog zaliva – alternativni koridori u varijantama i podvarijantama i naveden je Cilj...“da se ispituju moguće varijante prelaska Bokokotorskog zaliva na način kojim se neće povrijediti kulturno istorijsko naslijeđe i status UNESCO zaštite“, kroz izradu idejnih rješenja.

Takođe je navedeno: „Na osnovu rezultata višekriterijumske analize, u PPCG se definiše predlog koridora koji je ukupno vrednovan kao bolje rješenje“.

Primjedba:

U ovom dokumentu nedostaje stav o tome koje je rješenje sa planerskog stanovišta vrijednovano kao bolje.

Imajući u vidu prethodno navedeno, **predlažem da se Nacrt Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine prihvati**, uz obavezan uslov da se u narednoj fazi postupi po navedenim primjedbama.

36. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE PREDSTAVNICE OPŠTINE ROŽAJE
--

Planiranim Nacrtom PPCG, predlažemo da uvrstite sljedeće:

1. Predvidjeti tunel Rožaje – Peć kao magistralni put sa pristupnim saobraćajnicama kao i saobraćajnicu Rožaje – Petnjica (grafički prilog i CD sa trasom u dwg).

U julu 2022. godine Ministarstvo kapitalnih investicija Crne Gore uradilo je prijedlog osnove za vođenje pregovora i zaključivanje memorandum o razumijevanju i saradnji na realizaciji infrastrukturnih projekata između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Kosovo.

Vlada Crne Gore 3.avgusta 2022.godine donijela je Zaključke kojim je:

1. Utvrdila Osnovu za vođenje pregovora i zaključivanje Memoranduma o razumijevanju i saradnji na realizaciji infrastrukturnih projekata između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Kosovo.
2. Prihvatila Memorandum o razumijevanju i saradnji na realizaciji infrastrukturnih projekata između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Kosovo.
3. Ovlastila mr Ervina Ibrahimovića potpredsjednika Vlade za regionalni razvoj i ministra kapitalnih investicija da u ime Vlade potpiše Memorandum iz tačke 2 ovih zaključaka.
4. Dana 28.10. 2022.godine u Rožajama je potpisan Memorandum o razumijevanju i saradnji na realizaciji infrastrukturnih projekata između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Kosovo kao i Protokol o realizaciji Memoranduma o razumijevanju i saradnji na realizaciji infrastrukturnih projekata između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Kosovo.

Obzirom na planiranu zonu za razvoj turizma Hajla i Štedim nijesu sagledane aktivnosti koje se upravo sprovode na lokalitetu Štedim kako bi se dale adekvatne smjernice za unapređenje turističkih potencijala kako na planini Hajli tako i na ostalim lokalitetima predviđenim prethodnim planskim dokumentima. Uvrštavanjem planine Hajle na turističku mapu Crne Gore kao i njeno kvalitetno povezivanje sa regionom unaprijedilo bi turističku ponudu kako Crne Gore tako i opštine Rožaje.

1. Predvidjeti u grafičkom prilogu elektroenergetska infrastruktura još jedan krak dalekovoda 400kV Rožaje -Bijela Crkva – Biševo – Radetina – Vuča – Tutin sa mogućnošću priključka na Ribarevine ili na postojeći vod od 400kV prema Kosovu (grafički prilog i CD sa predlogom vodova u dwg).
2. Uz navedene predloge i smjernice, dostavljamo Vam u digitalnom obliku na CD koji je prilog ovog dopisa.

Iako međudržavnim sporazumima nije dogovorena izgradnja dalekovoda 400kV Rožaje - Bijela Crkva – Biševo – Radetina – Vuča – Tutin sa mogućnošću priključka na Ribarevine ili na postojeći vod od 400kV prema Kosovu mišljenja sam da uvrštavanje ovog infrastrukturnog objekta predstavlja odličnu osnovu za sačinjavanje novog međudržavnog sporazuma koji će biti u obostranom interesu kako Crne Gore tako i Republike Srbije, ali i doprinijeti stabilnosti cjelokupnog elektroenergetskog sistema, te omogućiti i realizaciju planiranih energetske objekata (solarna elektrana) na lokalitetu Vuča.

**37. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE
PREDSTAVNIKA OPŠTINE ŠAVNIK**

Predlog Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine se prihvata bez primjedbi i može se uputiti u dalju proceduru.

**38. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE
PREDSTAVNICE OPŠTINE TIVAT**

Predloženo rešenje, i pored ranije uslovno prihvaćenih varijanti dostavljenih faza, nije prebolelo osnovne „dečije bolesti“.

Strana 163 - Obavezujuća smjernica:

Potrebno je da se u roku od 1 godine od donošenja PPCG, (do kraja 2025.godine), izrade sva idejna rješenja planiranih saobraćajnica i planirani/rezervisani koridori oslobode za druge namjene i korišćenje.

Po dobijanju rezultata poređenja varijanti kroz idejna rješenja prelaska Bokokotorskog zaliva preko Luštice ili u zoni Opatovo-Sveta Neđelja, biće odbačena ona varijanta koja bude imala manju ocjenu po kriterijumima poređenja višekriterijumske analize. Zbog toga se u Predlogu plana koji se upućuje Savjetu za reviziju plana, Ministarstvima i institucijama Crne Gore, prikazuju varijantna rješenja u zoni Boke Kotorske. Tehnička rješenja se ne daju u planu, ali se naglašava da tehničkim rješenjima ne smije biti ugrožen status UNESCO baštine, niti status drugih zaštićenih i osjetljivih područja.

U ponudjenom dokumentu planirana su varijantna rešenja saobraćajnog prelaska preko Bokokotorskog zaliva uz napomenu da se u roku od 1 godine OD DONOŠENJA PPCG izabere idejno rešenje a ostali rezervisani koridori oslobode.

Varijantna rešenja ne mogu da budu deo Prostornog plana. Ne samo da takva rešenja stvaraju konfuziju u samom predmetnom dokumentu, već predstavljaju svojevrsnu blokadu razrade citavog niza drugih dokumenata koji iz njega proizilaze.

ZAKLJUČAK: Na osnovu uvida i analize dostavljenog Predloga Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine mišljenja sam da se isti ne može prihvatiti dok se ne izaberu trajna i jedinstvena rešenja.

**39. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE
PREDSTAVNIKA OPŠTINE TUZI I ULCINJ**

Primjedbe Opštine Ulcinj, broj 01-082/24-6754/4, od 29.04.2024.godine, **radni tim plana**, treba još jednom da ih razmotri, koje su sastavni dio ovog mišljenja.

Prilog: Dopis Predsjednika Opštine Ulcinj, broj 01-082/24-6754/4, od 29.04.2024. godine.

Predlažem da radni tim, Prostorni plan Crne Gore do 2040.godine, koriguje u skladu sa gore navedenim primjedbama i sugestijama.

40. MIŠLJENJE NA NACRT PROSTORNOG PLANA CRNE GORE PREDSTAVNIKA OPŠTINE ŽABLJAK

Nakon razmatranja Predloga Prostornog plana Crne Gore, koji ste nam dostavili na izjašnjenje želimo da obrađivaču plana ukažemo na sledeće:

- U poglavlju 7.2 **KONCEPT MREŽE NASELJA, URBANI I RURALNI RAZVOJ**, gdje je definisana mreža naselja Žabljak je tretiran kao centar opštinskog značaja, pa u vezi sa tim predlažemo da Žabljak bude tretiran kao **Državni centar posebnog značaja, tj. ekološka prestonica Crne Gore**. Ovo iz razloga što je Crna Gora ekološka država a deklaracija o proglašenju ekološke države donesena je upravo na Žabljaku. Imajući u vidu da je veliki dio teritorije opštine Žabljak zahvaćen PPNP Durmitor, koji je zbog svojih posebnih prirodnih ljepota pod zaštitom UNESCO-a, smatramo da Žabljak zaslužuje ovakav tretman. Ovo i iz razloga što je Žabljak veoma prepoznatljivi centar kako ljetnjeg tako i zimskog turizma, i van granica Crne Gore.

Smatramo da je potrebno nedvosmisleno i decidno precizirati da je Žabljak ekološka prestonica Crne Gore.

- U poglavlju **Turističke zone, Zona Durmitor i Sinjajevina sa kanjonom Tare**, predlažemo da se područje Sinjajevine proglasi **regionalnim parkom prirode** u cilju zaštite prostora i valorizacije isključivo poljoprivrednih i turističkih kapaciteta (seoskog odnosno planinskog turizma) na ovaj način isključiti mogućnost izgradnje bilo kakvih vojnih poligona i drugih vojnih objekata, kao i izvođenje vojnih aktivnosti.

Posebno treba imati u vidu da je Sinjajevina jedan od najvećih ako ne i najveći pašnjak u Evropi koja zahvata djelove područja pet crnogorskih opština sa izvanrednim prirodnim potencijalom za razvoj poljoprivrede i stočarstva, kao i za razvoj seoskog i planinskog turizma.

Pri tome predlažemo da se kroz poseban režim zaštite ovog područja ostavi mogućnost izgradnje objekata u svrhu obavljanja stočarstva i poljoprivrede (ekonomski objekti štale i kolibe) kao i stambenih objekata isključivo poljoprivrednih domaćinstava. U Predlogu plana područje Sinjajevine tretira se samo kao ruralno područje poznato po prostranim pašnjacima pogodnim za razvoj poljoprivrede, bez posebnog režima zaštite, koju prema našem mišljenju apsolutno zaslužuje, a posebno zbog kontinuiranih najava izgradnje vojnih poligona na Sinjajevini i izvođenja vojnih aktivnosti, što prijeti potpunoj devastaciji ove planine.

- U poglavlju **saobraćaja** predlažemo da se planira izgradnja aerodroma na području Opštine Žabljak. Napominjemo da je aerodrom bio u funkciji šesdesetih godina prošlog vijeka te da je postojala redovna avio linija Beograd – Žabljak – Podgorica. Smatramo da bi se otvaranjem ovog aerodroma stvorile dodatne pretpostavke za intenzivan razvoj turizma i ukupan ekonomski razvoj Žabljaka.

Iako se u tekstualnom dijelu plana pominje izgradnja aerodroma na Žabljaku, potrebno je isto tako da se i u grafičkom dijelu plana isti predvidi.

S obzirom da su Nacrtom izmjena i dopuna PUP-a Žabljak alternativno predviđene dvije lokacije i to na Njegovući i na Jezerskoj visoravni, potrebno je i Predlogom PPCG predvidjeti takvu mogućnost, i na grafici prikazati lokacije.

Takođe smatramo da je planom potrebno definisati lokacije heliodroma.

Posebno insistiramo da se Predlogom plana, kako na grafici, tako i u tekstualnom dijelu precizira putni pravac preko Sinjajevine i to od Vrtoč polja, pa u pravcu Odraga i dalje Okruglice, pa prema Crvenom ždrijelu i Starcu, pa do Ružice. Ovaj putni pravac predstavlja najpreču vezu od Žabljaka pa prema Kolašinu i dalje uključeno na auto put.

Osim toga ovaj putni pravac je izuzetno turistički posjećen i atraktivan u ljetnjoj turističkoj sezoni.

- Skijališta

Na grafičkim prilogima Plana nijesu prikazane zone skijališta.

- U poglavlju 8.5. UPRAVLJANJE OTPADOM

Nacrtom plana u Opštini Žabljak nije predviđena izgradnja pretovarne odnosno transfer stanice iako je PUP-om Žabljak utvrđena lokacija za izgradnju iste. Napominjemo da je Opština Žabljak uradila projektnu dokumentaciju za izgradnju iste. Iz navedenih razloga potrebno je razmotriti ovo pitanje i predvidjeti izgradnju iste.

ZAKLJUČAK:

Nakon uvida u dostavljeni Predlog Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine, Savjet za reviziju planskog dokumenta daje pozitivno mišljenje i konstatuje da je neophodno da se prije upućivanja u dalju proceduru, izvrše korekcije ovog planskog dokumenta u skladu sa navedenim primjedbama i sugestijama i da se tako korigovan dokument dostavi Savjetu za reviziju sa odgovorima na primjedbe članova Savjeta.

Savjet za reviziju Prostornog plana Crne Gore

1. prof. dr Svetislav G. Popović, dipl.ing.arh., predsjednik

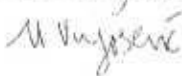
2. prof. dr. sc. Nenad Lipovac, dipl.ing.arh, član

3. prof. dr Svetlana K. Perović, dipl.ing.arh., član

4. prof. dr Miodrag Vujošević, dipl.ecc, član

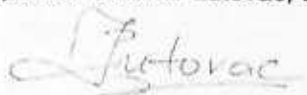
5. Stevo Davidović, dipl.ecc, član

6. prof. dr Vladan Radulović, dipl.ing.el., član

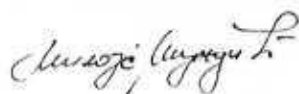
7. prof. dr Budimir Lutovac, dipl.ing.el., član

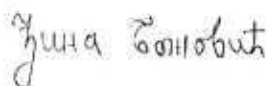
8. prof.dr Nevena Vasiljević, dipl.ing.pejz.arh., član

9. dr Miloje Šundić, dipl. biolog, član

10. prof.dr Đina Božović, dipl.ing.poljoprivrede, član

11. dr Dragiša Dabić, dipl.inž.arh., član

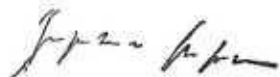
12. dr Natalija Čađenović, dipl.biolog, član

13. dr Dragan Borota, dipl.ing.šumarstva, član

14. mr Mladen Zagarčanin, dipl.arheolog, član

15. Ljudevit Boričić, dipl.ing.građ., član

Ljudevit Boričić

Digitally signed by Ljudevit
Boričić
Date: 2022.07.14 12:59:19 +0200

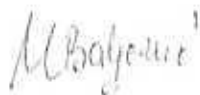
16. Svjetlana Lalić, dipl.ing.građ., član

17. Vesna D. Vujačić, dipl.ing.geologije, član

18. Milanka Baljević, dipl.inž.tehn., član

19. Gorica Zonjić, dipl.pravnik, član

20. Suzana Crnovršanin, dipl.ing.arh., član

21. Mihailo Kapisoda, dipl.pravnik, član

22. Miloš Raičević, dipl.ing.građ., član

23. Aleksandra Bošković, dipl.ing.arh., član

24. Snežana Kujović, dipl.ing.maš., član

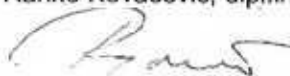
25. Vasilije R. Otašević, dipl.ing.arh., član

26. Havaja Prelvukaj, dipl.pravnik, član

27. Ranko Kovačević, dipl.ing.arh., član

28. Ljiljana Rakočević, dipl.ing.građ., član

29. Jelena Franović, dipl.ing.pejz.arh., član, s.r.

30. Sonja Simeunović Vuković, dipl.ing.arh., član

31. Mladen Vujović, dipl.ing.arh., član

32. Harun Redžić dipl.ing.građ., član

33. Mira Čolović, dipl.ing.građ., član

34. Snežana Vujović, dipl.ing.arh., član.

35. Tamara Vučević, dipl. ing. arh., član.

36. Nezerija Kurtagić, dipl.ing.građ., član

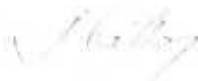
37. Jagoš Tomić, dipl.ing.geodezije, član

38. Jasmina Konjević, dipl.ing.arh., član

39. Mehmet Tafica, dipl.ing.građ., član

40. Sava Zeković, dipl.ing.arh., član

